

European Commission against Racism and Intolerance
Commission européenne contre le racisme et l'intolérance

CRI(2010)3
Version estonienne
Estonian version

ECRI ARUANNE EESTI KOHTA

(neljas seiretsükkel)

Vastu võetud 15. detsembril 2009

Avaldatud 2 märts 2010

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

ECRI Secretariat
Directorate General of Human Rights and Legal Affairs
Council of Europe
F-67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: + 33 (0) 388 41 29 64
Fax: + 33 (0) 388 41 39 87
E-Mail: combat.racism@coe.int

www.coe.int/ecri

ECRI ARUANNE EESTI KOHTA

(neljas seiretsükkel)

Vastu võetud 15. detsembril 2009

Avaldatud 2 märts 2010

Käesolev dokument on tõlge originaalist. Kahtluse korral palun viidata originaaldokumendile inglise või prantsuses keeles.

SISUKORD

EESSÕNA	7
KOKKUVÕTE	9
LEIUD JA SOOVITUSED	13
I. SEADUSANDLUSE OLEMASOLU JA RAKENDAMINE	13
RAHVUSVAHELISED ÕIGUSINSTRUMENDID INTERNATIONAL LEGAL INSTRUMENTS ...	13
KODAKONDSUSALANE SEADUSANDLUS	14
KEELESEADUS	16
RAHVUSVÄHEMUSTE ÕIGUSI KÄSITLEV SEADUSANDLUS	18
- RAHVUSVÄHEMUSTE KULTUURAUTONOMIA SEADUS	18
- RAHVUSVÄHEMUSTE ÕIGUSTE SEADUS	18
KARISTUSSEADUSE RASSISMIVASTASED SÄTTED.....	19
DISKRIMINEERIMISVASTANE SEADUSANDLUS.....	20
- VÕRDSE KOHTLEMISE SEADUS.....	20
- TÖÖLEPINGUTE SEADUS.....	22
DISKRIMINEERIMISVASTASED ASUTUSED JA MUUD INSTITUTSIOONID	22
- ÕIGUSKANTSLERI BÜROO	23
- SOOLISE VÕRDÕIGUSLIKKUSE JA VÕRDSE KOHTLEMISE VOLINIK.....	23
- PRESIDENDI RAHVUSVÄHEMUSTE ÜMARLAUD	24
II. DISKRIMINEERIMINE ERINEVATES VALDKONDADES	25
HARIDUS	25
TÖÖHÕIVE	29
ÕIGUSEMÕISTMINE	30
III. RASSISTLIK VÄGIVALD	31
IV. RASSISM AVALIKUS SÕNAS	31
V. HAAVATAVAD ELANIKKONNARÜHMAD/SIHTRÜHMAD	32
KODAKONDSUSETA INIMESED	32
VENEKEELSE VÄHEMUSED JA MUUD RAHVUSVÄHEMUSTE RÜHMAD	34
ROMID (MUSTLASED)	37
VARJUPAIGATAOTLEJAD JA PÕGENIKUD	39
ÕIGUSLIKU STAATUSETA SISSERÄNDAJAD	42
VI. ANTISEMITISM	43
VII. ÕIGUSKAITSEAMETNIKE TEGEVUS	45
VIII. MEEDIA	46
IX. RASSISMI JA RASSISTLIKU DISKRIMINEERIMISE SEIRE	46
VAHEPEALSED JÄTKUSOOVITUSED	49
KASUTATUD KIRJANDUS	51
LINDA: VALITSUSE SEISUKOHT	53

EESSÕNA

Euroopa rassismi- ja sallimatuse vastu võitlemise komisjon (ECRI) loodi Euroopa Nõukogu poolt. See on sõltumatu organ, mis jälgib inimõiguste austamist ning on spetsialiseerunud rassismi ja sallimatuse küsimustele. ECRI koosneb sõltumatutest ja erapooletutest liikmetest, kes on komisjoni nimetatud nende moraalsete tõekspidamiste põhjal ja tänu pikaajalistele kogemustele rassismi, ksenofoobia, antisemitismi ja sallimatuse vastu võitlemisel.

Üks ECRI töö põhialuseid on riigiti lähenemine, mille käigus komisjon analüüsib rassismi ja sallimatuse alal valitsevat olukorda igas Euroopa Nõukogu liikmesriigis ning teeb soovitusi ja ettepanekuid, kuidas tuvastatud probleeme lahendada.

Riigiti lähenemisel koheldakse kõiki Euroopa Nõukogu liikmesriike võrdsetel alustel. Töö toimub viieaastaste tsüklitena, kusjuures aastas käsitletakse 9-10 riiki. Esimese ringi aruanded valmisid 1998. a lõpul ning teise ringi ettekanded 2002. a lõpul. Kolmanda ringi aruanded valmisid 2007. a. lõpuks. Töö neljanda vooru aruannetega algas 2008. a. jaanuaris.

Aruannete koostamise töömeetod seisneb dokumentatsiooni analüüsis, kontaktide loomise lähetuses vastavasse riiki ja seejärel usalduslikus suhtlemises vastava riigi ametivõimudega.

ECRI aruanded ei ole valminud uuringute ega tunnistuste põhjal. Tegemist on analüüsiga, mis põhineb paljudest erinevatest allikatest saadud informatsioonil. Läbi uuriti ka hulgaliselt riigisiseseid ja rahvusvahelisi kirjalikke allikaid. Vastavate riikide külastamisel kohtuti üksikasjaliku teabe saamiseks otseselt vastavate ringkondadega (nii avaliku kui ka kolmanda sektori esindajatega). Usalduslik suhtlemine ametivõimudega annab neile võimaluse vajaduse korral teha ettepanekuid aruande eelnõu muutmiseks, nimelt võimalike faktivigade parandamiseks. Ametivõimud võivad soovi korral ka paluda, et nende seisukohad lisataks ECRI lõpparuandele lisana.

Neljanda vooru aruanded keskenduvad rakendamisele ja hindamisele. Nendes uuritakse, kas ECRI eelmistes aruannetes nimetatud põhisoovitusi on järgitud ning sisaldavad vastu võetud poliitikate ja meetmete hindamist. Aruanded sisaldavad ka uute arengute analüüsi vastavas riigis.

Kõige esmajärgulisemat rakendamist oodatakse konkreetsete soovitustega seoses, mis sisalduvad uues, neljanda vooru aruandes. Mitte hiljem kui kaks aastat pärast käesoleva aruande avaldamist käivitab ECRI vahepealseks jätkutööks, et hinnata konkreetsete soovituste rakendamist.

Järgnev aruanne on koostatud ECRI enda täisvastutusel. See hõlmab olukorda kuni 3. juulini 2009 ning sellele järgnevad arengud ei ole kajastatud järgnevas analüüsis ega arvesse võetud ECRI tehtud järeldustes ja ettepanekutes.

KOKKUVÕTE

Alates ECRI kolmanda Eestit puudutava aruande avaldamist 21. veebruaril 2006 on edasimineku toimunud terves reas valdkonnas, mida see käsitles.

Võrdse kohtlemise seadus, mille kohaselt on keelatud diskrimineerimine muu hulgas rahvuse, rassi, nahavärvi ja usulise veendumuse alusel, jõustus 1. jaanuaril 2009. Nimetatud seadusega on keelatud diskrimineerimine tööhõives, hariduses, sotsiaalkaitstes, sealhulgas sotsiaaltoetuste, tervishoiuteenuste ja sotsiaalsete hüvede vallas, samuti avalikkusele mõeldud kaupadele ja teenustele juurdepääsu ning saamise osas, sealhulgas elamumajanduses. Võrdõiguslikkuse seaduse artiklis 27 on parandatud Töölepingute seaduse jaotist 10 lepingute kohta, et ära keelata diskrimineerimine töökoha kandidaatide või töövõtjate suhtes muu hulgas ka rahvuse, rassi, nahavärvi, usulise veendumuse või muude veendumuste ja keeleoskuse taseme alusel. Selle artikliga on töölepingute seaduse jaotist 10 parandatud veel ka nii, et on sätestatud sobiv töö- ja puhkeaja korraldus, mis on kooskõlas töövõtja usuliste nõudmistega ning need nõuded ei kujuta endast diskrimineerimist. Nimetatud parandus loob tööandjale kohustuse kinni pidada võrdse kohtlemise põhimõttest.

ECRI on hea meel tõdeda, et Võrdse kohtlemise seadus on üldiselt vastavuses tema Üldpoliitilise soovitusena nr. 7, mis käsitleb riigi seadusandlust rassismivastaseks võitluseks ja rassipõhise diskrimineerimise vastu. Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik ning õiguskantsler on need ametikohad, kellele on antud vastutus vastavalt pidada seiret nimetatud seadusest kinnipidamise kohta ja vaidluse lahendamiseks läbi lepitusmenetluste.

Alates ECRI kolmandast aruandest saadik on Eesti ametivõimud vastu võtnud Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013, mis on jätkuks vastavale Eesti strateegiale 2000-2007 ning selle eesmärgiks on integratsioon muu hulgas venekeelsete vähemuste ja kodakondsuseta isikute suunal järgmisel kolmel tasandil: 1) haridus ja kultuur; 2) ühiskond ja majandus ja 3) õigusvaldkond ja poliitika. Eesti ametivõimud on ECRI-t teavitanud, et nimetatud strateegia teostamise vahepealne ülevaade tehakse aastal 2010. Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013 sisaldab tervet rida laiaulatuslikke eesmärke, et tegeleda venekeelse vähemuse ja kodakondsuseta isikute mureküsimustega, sealhulgas eesti keele õppe kättesaadavaks tegemine, ebavõrdsuse vastane võitlus venekeelsete ja eestikeelsete elanike vahel tööhõivesektoris, kodakondsuseta isikute arvu vähendamine, samuti rahvusvähemuste kultuuri ja identiteedi alalhoidmine.

2007. aastal liitus Eesti Rahvusvahelise rakkerühmaga, kes tegeleb koostööga Holokausti õpetamise, Mäletamise ja teadusuuringute valdkonnas ning muu hulgas koostati õpetajate jaoks Eesti ajalooõpetajate liidu ja ametkondade kaasrahastamisel *Õpetaja käsiraamat Holokausti kohta*. Lisaks, vastavalt seadusele, mis sätestab emakeele õpetamise vähemalt 10 lapse vanemate nõudel, on käigus kaks kooli (üks ukrainlastele ja üks itaallaste lastele), mida rahastab valitsus.

Pärast aprillis 2007 Nõukogude sõduri ausamba (Pronksmehe) kõrvaldamisega kaasnenud konflikte loodi 1. veebruaril 2008 Eesti Mälu Instituut Vabariigi Presidendi juhtimisel, mille ülesandeks oli uurida süstemaatilisi inimõiguste rikkumisi Eestis ja Eesti Vabariigi kodanike vastu perioodil 1944-1991. Eesti president teatas, et taolise instituudi loomine on vajalik selleks, et saada üle minevikust ilma viha ja eelarvamusteta ning selleks, et hakkama saada olevikuga.

ECRI tervitab positiivseid arenguid Eestis. Kuid hoolimata saavutatud edasiminekest tekitavad teatud küsimused jätkuvalt muret.

Eesti ei ole siiani ratifitseerinud Euroopa Inimõiguste Protokoll nr. 12, mida ECRI peab esmatähtsaks rassismi ja rassilise diskrimineerimise vastu võitlemisel riigi tasandil.

Karistusseadustiku rassismivastaseid sätteid rakendatakse ikka veel väga harva, peamiselt artikli 151 tõttu, kus on kriminaliseeritud tegevused, millega avalikult õhutatakse viha, vägivalda või diskrimineerimist muu hulgas rahvuse, rassi, nahavärv, keele, päritolu või usu alusel, kuid ainult siis, kui need tegevused loovad ohu vastava isiku elule, tervisele või varale. Sellest tulenevalt leiab ECRI, et tegelikult ei karistata Karistusseadustiku kohaselt viha õhutavat kõnet eraldiseisvalt konkreetsetest tagajärgedest, mida soovib ECRI Üldpoliitika soovitus nr. 7 riigi seadusandlusele rassismivastase võitluse ja rassistliku diskrimineerimise valdkondades.

Kuigi tunnustades, et käesoleva aruande koostamise hetkel oli Võrdse kohtlemise seadus suhteliselt uus, on vajalik võtta meetmeid kohtunike, prokuröride, tööandjate ja tööturuagentuuride, samuti ametnike koolitamiseks, et tutvuda nimetatud seadusega ja tagada selle täielik rakendamine.

Kuigi ECRI kolmandast aruandest saadik on rakendatud meetmeid kodakondsuseta isikute arvu vähendamiseks Eestis on täiendavad meetmed ikka veel vajalikud samaks eesmärgiks, kuivõrd nimetatud isikud kujutavad endast umbes 8% elanikkonnast. Hariduse alal on Põhikoolide ja Gümnaasiumite seadusega käivitatud reform, millega 1. september 2007 oli tähtajaks, millal algab osaline üleminek mõnede ainete õpetamisega eesti keeles kõikides gümnaasiumites, toonud esile vajaduse venekeelsete koolide õpetajate täiendkoolituseks, et nad oleksid valmis taolisteks reformideks. Vähemusrühmadel on jätkuvalt mahajäämus võrreldes eestikeelsete inimestega tööturul ja vastavalt Eesti ametivõimude esitatud kriisieelsetele andmetele aastast 2007 oli töötuse tase eestlaste hulgas 3,6 % ja muude rahvusrühmade osas 6,9 %.

Romid (mustlased) on eriti haavatavad tööelu diskrimineerimise suhtes ning nende osas kehtivad jätkuvalt stereotüübid ja eelarvamused, mida mõnikord võimendab meedia ning romide lapsed suunatakse puuetega laste erikoolidesse ka siis, kui neil puudeid ei esine. Romi laste hulgas võib jätkuvalt täheldada ka kõrget koolist väljalangemise taset ja hilist liitumist koolisüsteemiga.

Heatasemeline eesti keele õpetamine ja selle kättesaadavaks tegemine on jätkuvalt mureks neile, kes soovivad olla paremini ettevalmistatud kodakondsuse eksami läbimiseks. Jätkuvalt on vajalik suhtlemine Eesti ametivõimude, kodakondsuseta isikute ja venekeelsete vähemuste vahel teemal kodakondsuse eksamid, mida nende elanikkonna rühmade liikmed alati positiivselt ei taju.

Keeleinspekttsiooni ülesandeks on tagada era- ja avaliku tööhõivesektori adekvaatsed eesti keele oskused, kuid selleletemalist seiret ei ole veel korraldatud, kuigi mõned vähemused suhtuvad sellesse negatiivselt. Rahvusvähemuste seadust ei ole ikka veel vastu võtnud, kuigi rahvusvähemused andsid ECRIle teada, et nad taolist seadust sooviksid.

Rassismil põhinevate kuritegude vastaseid meetmeid tuleb ikka veel tõhustada, eriti mis puudutab selliste kuritegude registreerimist politseis ja ohvrite kohtlemist, sest aruanded näitavad, et selles valdkonnas esineb veel lünki, sealhulgas ei algata politsei tegutsemist, kui neile tehakse avaldusi rassismil põhinevatest kuritegudest. Ametkonnad peaksid tõhustama oma reageerimisviise antisemiitlike tegude suhtes.

Üldiselt leiab ECRI, et tema kolmandas aruandes tehtud soovitusi oleks pidanud hiljem tõhusamalt arvesse võtma.

Käesolevas aruandes esitab ECRI Eesti ametkondadele ettepaneku tõhustada tegevust terves reas valdkondades ja teeb selleks mitmeid soovitusi, sealhulgas alljärgnev soovitus.

ECRI kutsub Eestit kiiresti üles, et ratifitseerida nii kiiresti kui võimalik Euroopa Inimõiguste Konventsiooni protokoll nr. 12, millele Eesti on alla kirjutanud 4. novembril 2000.

Mis puudutab eesti keele kvaliteetõpet, kutsub ECRI Eesti ametivõime üles võimaldama kavandatud tasuta eesti keele kursuseid eesti keelt emakeelena mitte rääkivatele inimestele, sealhulgas kodakondsuseta isikutele, eraldiseisvalt sellest asjaolust, kas nad läbivad edukalt kodakondsuseksami keeleosa või ei, ja soovitab, et selleks eraldataks vajalikud inim- ja rahalised vahendid.

Keeleinspektsiooni rolli osas soovitab ECRI, et Eesti ametivõimud seaksid sisse seiremehhanismi selle asutuse töö kohta. Samuti tuleks korrapäraselt konsulteerida venekeelsete vähemustega sellel teemal, kuidas Keeleinspektsioon oma tööd teeb, et parandada muljet, mida antud asutuse kohta omavad selle elanikkonna rühma liikmed.

ECRI soovitab, et Eesti ametivõimud viiks Karistusseadustikku muudatusi, nii et kõiki rassistlikke kuritegusid karistataks selgelt. ECRI juhib ametivõimude tähelepanu ECRI üldpoliitilisele soovitusel nr. 7, mis puudutab riigi seadusandlust rassismi vastu võitlemisel ja rassismil põhineva diskrimineerimise vastu. Mis puudutab Võrdse kohtlemise seadust, siis ECRI soovitab Eesti ametivõimudel seda täiendavalt tugevdada, hõlmates muu hulgas ka keelel ja kodakondsusel tuginevat diskrimineerimist. ECRI soovitab Eesti ametivõimudel astuda täiendavaid samme avalikkuse teadvustamiseks Võrdse kohtlemise seadusest ja vastu võtta meetmeid, mis oleks konkreetset suunatud vähemusrühmadele.

ECRI soovitab, et Eesti ametivõimud võtaksid kõikvõimalikke meetmeid, et tagada kvaliteetharidus, tugevdades eestikeelset õpet venekeelsete laste hulgas ja austades nende identiteeti. See peaks hõlmama ka laste tulemustasemetega seiret ning venekeelsete koolide õpetajate koolituse tõhustamist vastavalt Põhikoolide ja gümnaasiumite seaduses sätestatud reformidele, investeerides muu hulgas ka selleks vajalikke inim- ja rahalisi ressursse.*

Nende asutuste osas, mis on seatud Võrdse kohtlemise seaduse järgimise seiret tegema ja nimetatud seaduse kohaselt lepitusmenetlusi läbi viima (Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik ning õiguskantsler) soovitab ECRI Eesti ametivõimudel võtta meetmeid avalikkuse teavitamiseks, samuti konkreetsemalt vähemusrühmade teavitamiseks nende asutuste olemasolust võrdse kohtlemise seadusest tulenevalt.

ECRI soovitab, et Eesti ametivõimud jätkavad meetmetega, mida on siiani võetud kodakondsuseta inimeste arvu vähendamiseks, konsulteerides selleks nagu kord ja kohas vastavate inimeste esindajatega.*

Romide olukorra osas soovitab ECRI Eesti ametivõimudel võtta meetmeid selle elanikkonna rühma probleemide lahendamiseks, nagu näiteks eelarvamused ja stereotüübid, samuti muu hulgas ka diskrimineerimine tööturul.

* Selle lõike soovitusel järgneb vahepealne jätkutöö ECRI poolt mitte hiljem kui kaks aastat pärast aruande avaldamist.

ECRI kutsub Eesti ametivõime kiiresti üles nende Romi laste äraviimiseks erikoolidest, kellel puudeid ei ole ja nende suunamiseks tavakoolidesse; kõik vajalikud sammud tuleks astuda, et selliseid põhjendamatuid erikooli suunamisi tulevikus vältida.*

ECRI julgustab Eesti ametivõime tugevdama puudeid, mida on juba alustatud, et võidelda antisemitismi vastu ning soovib, et suuniseid saadaks selleks ECRI üldpoliitilisest soovitusel nr. 9, mis käsitleb antisemitismi vastast võitlust.

ECRI soovib ka Eesti ametivõimudel vastu võtta rahvusvähemuste õiguste seadus, konsulteerides selleks vähemuste esindajatega. Seda soovi väljendasid ECRIle mitmed vähemusrühmade esindajad.

Lõpetuseks teeb ECRI terve rea soovitusi politseivõimude kohta, sealhulgas selle, et nad võtaks meetmeid rassismi ja rassistliku diskrimineerimise vastu võitlemiseks politseijõudude hulgas, koolitades selleks, muu hulgas, politseinikke inimõiguste teemal, sealhulgas küsimuses, et on õigus olla rassismivaba ja rassistliku diskrimineerimise vaba, nii nagu toodud ECRI üldpoliitilises soovitusel nr. 11, mis puudutab rassismivastast võitlust ja rassistliku diskrimineerimise vastast poliitikat.

* Selle lõike soovitusel järgneb vahepealne jätkutöö ECRI poolt mitte hiljem kui kaks aastat pärast aruande avaldamist.

LEIUD JA SOOVITUSED

I. Seadusandluse olemasolu ja rakendamine

Rahvusvahelised õigusinstrumentid International legal instruments

1. Oma kolmandas aruandes kordas ECRI oma soovitus Eestile ratifitseerida Euroopa Inimõiguste Konventsiooni protokoll nr. 12.
2. Eesti ei ole veel ratifitseerinud Euroopa inimõiguste konventsiooni protokoll nr. 12. ECRI soovib Eesti ametivõimudele rõhutada seda, kui oluline on nimetatud protokoll ratifitseerimine, sest see võimaldab sellega ühinevatel riikidel saavutada kõrgem kaitse rassistliku diskrimineerimise vastu riigi tasandil.
3. ECRI kutsub Eestit kiiresti üles ratifitseerima Euroopa inimõiguste konventsiooni protokoll nr. 12 ja seda nii kiiresti kui võimalik.
4. Kolmandas aruandes soovitas ECRI Eestil ratifitseerida ILO Konventsioon 111, mis käsitleb diskrimineerimist (tööhõive valdkonnas) ja seda nii kiiresti kui võimalik. Samuti peaks Eesti tegema deklaratsiooni vastavalt artiklile 14 Konventsioonis, mis käsitleb kõikide rassistliku diskrimineerimise vormide kõrvaldamist.
5. Eesti on ratifitseerinud ILO konventsiooni 111, mis käsitleb diskrimineerimist (tööhõive valdkonnas). Kuid Eesti ei ole teinud deklaratsiooni vastavalt artiklile 14 Konventsioonis, mis käsitleb kõikide rassistliku diskrimineerimise vormide kõrvaldamist, mis võimaldaks üksikisikutele või üksikisikute rühmadel Eesti õigussüsteemis esitada kaebusi Rassismilise diskrimineerimise kõrvaldamise komiteele. ECRI võtab huviga teadmiseks Eesti avalduse, et taoline deklaratsioon on kavas.
6. ECRI soovib, et Eesti teeks avalduse vastavalt artiklile 14 Konventsioonis, mis käsitleb rassismilise diskrimineerimise kõikide vormide kõrvaldamist.
7. Oma kolmandas aruandes kordas ECRI taas, et Eesti peaks nii kiiresti kui võimalik ratifitseerima UNESCO Konventsiooni, mis on diskrimineerimise vastu hariduses, samuti Euroopa Konventsiooni, mis käsitleb välismaalaste osalemist avalikus elus kohalikul tasandil ja Euroopa kodakondsuse konventsiooni. ECRI soovitas Eestil samuti ratifitseerida Küberkuritegevuse Konventsiooni lisaprotokoll, mis puudutab rassistlike ja ksenofoobsete tegude kriminaliseerimist, mida saadetakse korda arvutisüsteemide kaudu ja samuti ratifitseerida Rahvusvaheline konventsioon, mis käsitleb kõikide migranttöötajate ja nende pereliikmete õiguste kaitset.
8. Eesti ei ole veel UNESCO selle konventsiooni osapool, mille eesmärgiks on võitlus diskrimineerimise vastu hariduses ning Eesti ei ole ei alla kirjutanud ega ratifitseerinud Euroopa Konventsiooni välismaalaste osalemise kohta avalikus elus kohalikul tasandil ega ka Euroopa Kodakondsuse alast Konventsiooni. 28. jaanuaril 2003 kirjutas Eesti alla Küberkuritegevuse Konventsiooni lisaprotokollile, mis puudutas arvutisüsteemide kaudu korda saadetatavate rassistlike ja ksenofoobsete aktide kriminaliseerimist, kuid ei ole seda õigusinstrumenti veel ratifitseerinud. Eesti ei ole ratifitseerinud ka Rahvusvahelist konventsiooni, mis käsitleb kõikide migranttöötajate ja nende pereliikmete õiguste kaitset.

9. ECRI soovib Eestil ratifitseerida UNESCO Konventsioon, mis käsitleb võitlust diskrimineerimise vastu hariduses, Euroopa Konventsioon välismaalaste osalemise kohta avalikus elus kohalikul tasandil ja Euroopa Kodakondsust käsitlev Konventsioon. ECRI soovib Eestil ka nii kiiresti kui võimalik ratifitseerida Küberkuritegevuse Konventsiooni lisaprotokoll, mis puudutab arvutisüsteemide kaudu korda saadetavate rassistlike ja ksenofoobsete aktide kriminaliseerimist. Lisaks soovib ECRI Eestil ratifitseerida Rahvusvaheline konventsioon migrantitöötajate ja nende pereliikmete õiguste kaitseks.

Kodakondsusalane seadusandlus

10. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI Eesti ametivõimudel võimaldada kõrgekvaliteetset tasuta keeleõpet kodakondsuseta inimestele, kes soovivad minna kodakondsuseksamile, vaatamata asjaolule, kas nad läbivad edukalt selle eksami keeleosa või ei.
11. Vastavalt Eesti ametivõimude esitatud statistikale oli Eestis seisuga 1. juuli 2009 107 670 kodakondsuseta inimest (umbes 8% koguelanikkonnast)¹, kellest enamus on vene keelt rääkivad inimesed. Kodakondsusseaduse artiklis 8, lõikes 1 on sätestatud, et nende inimeste osas, kes soovivad omandada Eesti kodakondsust, makstakse tagasi 100% erakoolis tasutud keeleõpe, kui vastav eesti keele eksam sooritatakse edukalt. Põhiseaduse ja kodakondsusseaduse tundmise kulud tasutakse valitsuse määratud piirides². Seega hüvitatakse kulud ainult neile, kes eksami edukalt sooritavad. Tulemusena on mitmetel kodakondsuseta inimestel kohustus läbida tasu eest erakoolides õpe, et nendeks eksamiteks valmistuda.
12. Eesti ametivõimud on ECRI-t teavitanud sellest, et alates 2005. aastast ei ole kodakondsuse eksami põhimõtted muutunud. ECRI täheldab huviga, et alates 2009. a. septembrist kavandavad Eesti ametivõimud kodakondsuseta inimestele tasuta keeleõppe korraldamist. Eesti ametivõimud on teatanud, et eksami edukas sooritamine või kodakondsuse taotlemine ei ole enam eeltingimuseks keeleõppes osalemiseks. Seega võimaldab see meede mõnevõrra kohaldada eelnimetatud soovitusi.³ Lisaks võimaldab Integratsiooni Sihtasutus tasuta eesti keele õpet.
13. Eesti valitsuse poolt tellitud uurimuses⁴ on rõhutatud tervet rida valdkondi, kus võiks parandada olemasolevat süsteemi eksamikandidaatide keelelises ettevalmistuses, sealhulgas parandades juurdepääsu käsiraamatutele ja õpikutele, sest need on juurdepääsetavad ainult internetis. Uurimuses tehti samuti järeldus, et õpikutes kasutatud eesti keelt tuleks muuta lihtsamaks (osaliselt tõlkida vene keelde, arvestades seda, kui arvukalt on venekeelseid inimesi, kes soovivad eksamile minna) ja käsiraamatud ning õpikud peaks olema kättesaadavad ka muul viisil kui ainult internetis.⁵ ECRI loodab, et neid soovitusi

¹ Täiendavateks andmeteks kodakondsuseta inimeste olukorra kohta vt. järgnevat alajaotust "Haavatavad elanikkonnarühmad/sihtrühmad".

² Alates 1. jaanuarist 2009 on praktikas hüvitatud täiskulud.

³ Mis puudutab keeleõpet töötutele, vt. järgnevat alajaotust "Diskrimineerimine mitmetes valdkondades tööhõives", on Eesti ametivõimud samuti ECRI-t teavitanud, et ka avaliku sektori prioriteetsetele rühmadele on võimaldatud tasuta keeleõpet, näiteks õpetajatele, politseinikele, päästeametnikele, arstiõdedele ja noorsootöötajatele; lisaks on hariduse ja poliitika valdkonnas olemas vahetusprogramme, mis sisaldavad keeleõpet ja töötamist eestikeelses keskkonnas.

⁴ "Eesti keele õppe ja tasemeeksami sooritamise motivatsioon", tellitud Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Rahvastikuministri Büroo poolt, autorid Laura Kirss, MA ja Mare Karu, MA, Tartu 2008.

⁵ Samas, lk. 7.

võetakse ka arvesse, sest lihtne juurdepääs tasuta eesti keele õppele on jätkuvalt probleemiks kodakondsuseta inimestele ja teistele mittekodanikele, kes valmistuvad kodakondsuse eksamiks.

14. ECRI julgustab Eesti ametivõime võimaluste leidmiseks korraldada kavandatud tasuta eesti keele õpet neile, kes eesti keelt ei räägi, sealhulgas kodakondsuseta inimestele, vaatamata asjaolule, kas nad sooritavad edukalt või ei kodakondsuseksami keeleosa. ECRI soovib selleks eraldada vajalikud inim- ja rahalised vahendid.
15. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI Eesti ametivõimudel kehtestada selline poliitika, mille kohaselt Riikliku Eksamikeskuse juhatuse liikmed oleks nõutavalt kohal, kui mitte-eestikeelse põhikooli õpilased läbivad eesti keele eksamit, et nad vabastataks kodakondsuseksami keeleosast.
16. Nagu ECRI kolmandas aruandes öeldud, peavad kõik mitte-eestikeelsed põhikoolide õpilased – kes peamiselt õpivad venekeelsetes koolides – nõutavalt läbima eesti keele eksami, et keskkooli suunduda. Riikliku eksamikeskuse esindajate kohalolek sellel eksamil vabastab taolised õpilased kodakondsuseksami keeleosast. ECRIlt on kodanikuühiskonna esindajad teavitanud sellest, et Riikliku eksamikeskuse kohaloleku probleem nendel eksamitel on jätkuvalt olemas, kuid kohustus esindajad kutsuda lasub koolil enne eksamite korraldamist ning just selles on põhiprobleem. Seega peaksid koolid tõhustama oma tegevust selles valdkonnas, sest see võimaldaks palju lihtsamalt ka paljudel kodakondsuseta õpilastel, kellest enamik õpib venekeelsetes koolides, omandada Eesti kodakondsus.
17. ECRI soovib Eesti ametivõimudel võtta meetmeid, et mitte-eestikeelsed põhikoolid saaks süstemaatiliselt tagada Riikliku Eksamikeskuse esindaja kohaloleku, kui õpilased läbivad eesti keele eksamit, et õpilased saaksid vabastuse kodakondsuseksami keeleosast. ECRI soovib täiendavalt läbi viia teavitamiskampaaniaid, et mitte-eestikeelsed koolid saaks teavet selle meetme kasuteguri kohta.
18. Oma kolmandas aruandes kordas ECRI soovitusi, et Eesti ametivõimud uuriks üsikujuhtumi kaupa pensionile jäänud sõjaväepersonali ja nende abikaasade olukorda, kui nad soovivad omandada Eesti kodakondsust.
19. ECRIle teadaolevalt ei ole Kodakondsusseaduses muudatusi, mis võimaldaks endisel sõjaväe- ja julgeolekupersonalil ning nende abikaasadel omandada Eesti kodakondsus. Seaduses on jätkuvalt sätestatud, et Eesti kodakondsust ei anta ega taastata isikule, kes on olnud töösuhtes või on hetkel töösuhtes välismaa luure- või julgeolekuteenistuses. Selles seaduses on sätestatud ka see, et Eesti kodakondsust ei anta ega taastata isikule, kes on professionaalselt töötanud välisriigi relvajõududes või suunatud reservväkke või erru läinud, ega ei anta ega taastata Eesti kodakondsust tema abikaasa suhtes, kes saabus Eestisse koos relvajõudude liikmega, kes siia teenistusse, reservväkke või erru suunati.⁶ ECRI leiab, et nende erusõjaväelaste ja erujulgeolekutöötajate ning abikaasade olukorda, kes soovivad omandada Eesti kodakondsust, tuleks uurida juhtumipõhiselt. ECRI soovib selle teema juures juhtida Eesti ametivõimude tähelepanu Euroopa Kodakondsuskonventsiooni artiklile 5, mis keelab eristamist või praktikaid kodakondsusseadusandluses, mille tulemusena tekib diskrimineerimine muu hulgas usu, rassi, nahavärvi või kodakondsuse või rahvuspäritolu tõttu.

⁶ Kodakondsusseaduse artikkel 21, lõiked 5 ja 6.

20. ECRI soovib taas, et Eesti ametivõimud võtaks meetmeid, et tagada, et erusõjaväe- ja julgeolekupersonali ning nende abikaasade olukorda, kes soovivad Eesti kodakondsust omandada, uuritaks ilma diskrimineerivate takistusteta.

Keeleseadus

21. Oma kolmandas aruandes kordas ECRI oma soovitusi, et Eesti ametivõimud jälgiks hoolikalt keelseadust. Selles osas soovitas ECRI seadusega täpsemalt kindlaks määrata Keeleinspeksiooni roll ja pädevused, mis oleks allutatud seiresüsteemile, eriti mis puudutab keeleoskust erasektoris.
22. Keeleinspeksioonil on pädevus teostada eelneval kokkuleppel kohapealseid külastusi nii era- kui ka avaliku sektori töökohtadesse, et hinnata töötajate eesti keele taset. Keeleinspeksioon võib kehtestada trahve, kui ta täheldab piisava eesti keele oskuse puudumist või selleks, et vastav inimene astuks samme oma töö jaoks nõutava keeleoskuse saavutamiseks. Keeleinspeksioonil on pädevus soovitada sellise töötaja vallandamist, kelle keeleoskus vastava töö jaoks ei vasta seadusest tulenevale tasemele või sellele tasemele, mis on näidatud inimese keeleoskuse tunnistusel ning ka siis, kui töötaja ei läbi taas edukalt keeleoskuse eksamit, et tõestada oma eesti keele oskusi. Kodanikuühiskonna esindajad on ECRI-t teavitanud, et on loodud uued keeleoskuse kategooriad, mille tõttu töötajad peavad uuesti läbima keeleeksami ja saavutama uued keeleoskuse tunnistused.
23. Venekeelsed kooslused ei taju alati Keeleinspeksiooni rolli positiivselt⁷. Mõned venekeelsete vähenduste esindajad on ECRI-t teavitanud sellest, et nende arvates on Keeleinspeksioonil pealtnäha piiramatud volitused, kuigi nimetati, et ollakse nõus Keeleinspeksiooni hinnanguga, mille kohaselt venekeelsete vähenduste eesti keele oskused vajavad parandamist. Esindajad leidsid ka, et Keeleinspeksiooni täheldatud tulemused ei ole kooskõlas rahaliste vahenditega, mis on investeeritud eesti keele õpetamiseks vähemusrühmadele. Eesti ametivõimud teavitasid ECRI-t, et Haridus- ja teadusministeerium on alati teostanud seiret Keeleinspeksiooni tegevuse üle ning vastavasisuliselt kaebusi ei ole laekunud. ECRI tunnistab Eesti ametivõimude legitiimset ehk põhjendatud õigust tagada adekvaatne eesti keele oskus kõigile elanikele, et ei tekiks kahestunud ühiskonda. ECRI leiab ka, et vastavalt võetud meetmed peaksid olema proportsionaalsed eesmärgile ning austama asjaolu, et riigis on olemas arvukas vähemus, kes räägib teist keelt, nimelt vene keelt. Karistusmeetmete kasutamist tuleks vältida nii palju kui võimalik ning tuleks astuda samme, et võimaldada adekvaatselt sihtrühmadel eesti keelt õppida ja seda tasemel, mis vastab nende töö nõutavale keeleoskusele, sealhulgas tasuta eesti keele õppe kaudu. Mis puudutab seda, et Haridus- ja teadusministeerium teostab "seiret" Keeleinspeksiooni üle, tuleb ECRI meelde, et kõikides osapoolteks olevates riikides võivad üksikinimesed pöörduda petitsioonidega ministeeriumi poole, mis on pädev mõne avaliku asutuse valdkonna seireks. Nagu ametivõimud kinnitasid, oli petitsioonide esitamise võimalus Keeleinspeksiooni kohta Haridus- ja teadusministeeriumile olemas ka enne ECRI kolmandat aruannet Eesti kohta. Lisaks ei ole ametivõimud esitanud teavet meetmete kohta, mida Ministeerium võib kehtestada pärast petitsiooni esitamist. Antud asjaolusid arvestades leiab ECRI, et tuleks taas korrata tema kolmandas aruandes toodud soovitusi teostada seiret Keeleinspeksiooni üle.

⁷ Täiendava teabe saamiseks selle rühma kohta, vt. järgnevat jaotist "Haavatavad elanikkonnarühmad/sihtrühmad".

24. ECRI soovib taaskord Eesti ametivõimudele seada sisse Keeleinspeksiooni tegevuse kohta seiremehhanism. ECRI soovib ka regulaarseid konsulteerimisi venekeelsete vähemuste esindajatega teemal Keeleinspeksiooni töö, et parandada seda, kuidas selle elanikkonna rühma liikmed inspeksiooni tajuvad. ECRI soovib võimaldada tugimehhanisme, näiteks tasuta eesti keele õpet töötajatele, kellelt nõutakse keeleeksami kordamist põhjusel, et nende töö jaoks ette nähtud eesti keele oskuse kategooriat on muudetud.

25. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI tungivalt, et Eesti ametivõimud võimaldaks kõrgetasemelist tasuta eesti keele õpet mitte-eestikeelsetele rääkijatele, et tõhustada nende integreerumist ühiskonda. ECRI soovitas selles suhtes arvesse võtta vähemusrühmade erinevaid vajadusi taoliste keelekursuste järele, mis peaks ulatuma üle kogu riigi.

26. Ülalnimetatud uurimuses⁸, milles uuriti eesti keele oskuse eksamile pöördunud inimeste saadud keelekoolitust, täheldati, et need, kes läbisid eksami kõrgemal tasemel, olid keeleoskused omandanud eelkõige kõrgharidusasutustes, samas kui baasoskuste ja keskmise keeleoskuse eksamile minejad olid keelt õppinud peamiselt Integratsiooni Sihtasutuse korraldatud keelekursustel, kusjuures sihtasutuse kursused olid tasuta. Keelekursuste osas märgiti uurimuses, et vastajad olid piisavalt rahul kursuste eri aspektidega ja kõige suurem rahulolu esines tööga seotud keeleoskuste arendamises, individuaalses lähenemises ja kursuste mahus.⁹ Eesti ametivõimud on täheldanud, et 2005. a. suutis 42% venekeelsest elanikkonnast aktiivselt eesti keelt rääkida (s.t. suhtles “hästi” või “keskmiselt”) ja et viimasel paaril aastal on eesti keele oskuse tase jäänud stabiilseks nende hulgas, kelle emakeeleks ei ole eesti keel ning oskused on suurenenud noorte hulgas.¹⁰ Ametivõimud täheldasid olulisi erinevusi eesti keele oskustes piirkonniti. 2005. a. Tallinnas ei suutnud 16% Eesti venelastest enese hinnangul eesti keelt rääkida, samas kui Narvas, Ida-Virumaa maakonna pealinnas (mis asub riigi kirdeosas) oli see määr 62%.¹¹ Nimetatud uurimuses leiti, et need, kes olid ennast registreerinud keeleeksamile, soovisid, et keeleõppe raames oleks rohkem keelepraktika võimalusi ning kursused võiksid olla odavamad. Lisaks täheldati, et inimesed soovivad tasuta keelekursuseid, pikemaid kursuseid, keelepraktika võimaluste loomist ning mitmekesisemaid õppematerjale. Uurimuse kohaselt suundus enamik vastajatest eksamile töökoha nõuete pärast, et tööd saada või et jätkata oma õpinguid eestikeelses õppeasutuses. Eesti Integratsioonistrateegias 2008-2013 on püstitatud üheks eesmärgiks kõikidel tasanditel eesti keele oskuse parandamine nende inimeste hulgas, kelle jaoks eesti keel ei ole emakeel. ECRI rõhutab, kui olulist rolli võib omada see, kui kõik elanikud oskaksid eesti keelt, mille kaudu edeneks integreerumine. ECRI loodab, et Integratsioonistrateegias sellel teemal võetud meetmete raames tegeletakse ka ülalnimetatud muredega, mis on esile toodud valitsuse tellitud uurimuses.

27. ECRI soovib Eesti ametivõimudel jätkata ja tugevdada seni võetud meetmeid eesti keele õppe võimaldamiseks mitte-eestikeelsetele inimestele. ECRI soovib astuda samme ka selleks, et võimaldada rohkem kõrgekvaliteetset ja tasuta

⁸ “Eesti keele õppe ja tasemeeksamis sooritamise motivatsioon”, uurimus tellitud Haridus- ja teadusministeeriumi ning Rahvastikuministri Büroo poolt, autorid Laura Kirss, MA ja Mare Karu, MA, Tartu 2008, lk. 8-9.

⁹ Samas, lk. 8.

¹⁰ Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013 (mitteametlik tõlge), <http://www.rahvastikuminister.ee/index.php?id=11386>, p. 6.

¹¹ Samas.

keeleõpet kõikidel tasemetel ja kõikides piirkondades, kus see on vajalik. ECRI julgustab Eesti ametivõimusi rakendama Eesti Integratsioonistrateegias 2008-2013 püstitatud eesmärki keeleoskuse parandamiseks mitte-eestikeelsete inimeste hulgas ning soovib selleks konsulteerida muu hulgas vastava elanikkonna rühmaga, et hinnata vajadusi ja tulemusi.

Rahvusvähemuste õigusi käsitlev seadusandlus

- *Rahvusvähemuste kultuurautonoomia seadus*
- 28. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI Eesti ametivõimudel parandada Rahvusvähemuste kultuurautonoomia seadust, et rohkem vähemusrühmi saaksid selles sisalduvaid õigusi kasutada. ECRI soovitas selles osas Eesti ametivõimudel asuda suhtlema vähemusrühmade esindajatega antud teemal ning võtta arvesse nende tehtud ettepanekuid ja kommentaare.
- 29. Rahvusvähemuste kultuurautonoomia seadust muudetud ei ole. 2007. a. seati sisse rootsi vähemuse kultuuriautonoomia nimetatud seaduse põhjal. Aga olemasoleval kujul sisaldab Rahvusvähemuste kultuurautonoomia seadus ikkagi puudusi, sealhulgas asjaolu, et ainult kodanikud võivad seda seadust kohaldada, kuigi mitmed mitte-eestlased on kodakondsuseta inimesed. See takistab paljudel vähemusrühmade liikmetel seadusest kasu saada. Ametivõimud ise on tunnistanud, et seadus olemasoleval kujul hästi ei toimi ning sellepärast püütakse seda parandada. Selleks on koostatud vastav eelnõu. Ametivõimud on ECRIle teavitanud sellest, et enamik vähemusrühmade liikmeid suudavad Rahvusvähemuste kultuurautonoomia seadusest ringiga mööda minna, korraldades enda kultuuritegevusi. Vähemuste esindajad avaldasid ECRIle soovi, et seadust muudetaks just selle puuduste pärast.
- 30. ECRI soovib Eesti ametivõimudel parandada Rahvusvähemuste Kultuurautonoomia seadust nii kiiresti kui võimalik. Samuti tuleb muutmistöö käiku kaasata vähemuste esindajaid ja nendega konsulteerida.

- *Rahvusvähemuste õiguste seadus*
- 31. Oma kolmandas aruandes julgustas ECRI tugevalt seda, et Eesti ametivõimud võtaks vastu seaduse, milles oleks selgelt sätestatud Eesti rahvusvähemuste õigused ja staatus, et parandada nende vähemuste integreerumist Eesti ühiskonda.
- 32. Hetkel ei ole olemas seadust Eesti rahvusvähemuste õiguste kohta ja ametivõimud on ECRIle teavitanud, et nad ei pea seda vajalikuks, kuna vastu on võetud Võrdse kohtlemise seadus.¹² Kuid vähemuste esindajad on ECRIle väljendanud oma soovi sellise seaduse järele, sest nad leiavad, et see annaks neile tugevama aluse oma õiguste kaitsmiseks. Tunnustades Eesti ametivõime Võrdse kohtlemise seaduse vastuvõtmise eest täheldab ECRI, et nimetatud seaduses ei käsitleta selliseid teemasid nagu vähemuste õigus arendada oma kultuuri, keelt, usku, tavasid ja kombeid. Nende küsimustega tuleks tegeleda, eriti arvestades, et Eesti on Rahvusvähemuste Kaitse Raamkonventsiooni osalisriik.¹³

¹² Täiendava teabe saamiseks selle seaduse kohta vt. Alljärgnevalt "Võrdse kohtlemise seadust".

¹³ ECRI soovib lisaks juhtida Eesti ametivõimude tähelepanu ÜRO Peaassamblee Resolutsiooniga 47/135 vastu võetud Deklaratsioonile, mis käsitleb kodakondsus-, rahvus-, usu- ja keelevähemuste hulka kuuluvate inimeste õigusi, mis võeti vastu 18. detsembril 1992, kus on sätestatud: "Riigid võtavad meetmeid, et luua soodsad tingimused nii, et vähemuste hulka kuuluvad inimesed saaksid väljendada enda omapära ja arendada oma kultuuri, keelt, usku, tavasid ja kombeid [...]."

33. ECRI soovib Eesti ametivõimudel vastu võtta rahvusvähemuste õigusi käsitlev seadus, konsulteerides selleks vähemusrühmade esindajatega.

Karistusseaduse rassismivastased sätted

34. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI tugevalt, et Eesti valitsus tegeleks aktiivsemalt kohtus vihakuritegedega, tagades, et taolistes kuritegudes süüdi mõistetud inimesed saaksid karistuse, mis on vastavuses nende kuriteo raskusastmega. Lisaks soovitas ECRI ametivõimudel läbi viia teadlikustamise kampaaniaid kogu riigis, et tagada, et nii õiguskaitseametnikud kui ka rassistlike kuritegude ohvrid oleksid teadlikud Karistusseadustiku artiklite 151 ja 152 olemasolust.
35. ECRI täheldab murega, et viha õhutav kõne on hetkel karistatav ainult siis, kui ohvri õigusi on oluliselt kahjustatud, sest Kriminaalseadustiku artikkel 151 lõige 1 sätestab, et tegevused, mis avalikult õhutavad viha, vägivalda või diskrimineerimist muu hulgas kodakondsuse, rassi, nahavärvi, keele, päritolu või usu alusel, kui nende tulemusena tekib oht inimese elule, tervisele või varale, on karistatavad trahviga kuni 300 trahviühikut (umbes 1150 eurot) või kinnipidamisega.¹⁴ Artiklis 151 lõikes 2 Kriminaalseadustikus on täiendavalt sätestatud rahaline karistus või kuni kolmeaastane vabadusekaotus, kui teo tulemusena inimene sureb, omab kahju tervisele või muid raskeid tagajärgi või kui tegu on korda saadetud inimese poolt, keda on varasemaltki taolise teo eest karistatud. Ametivõimud teavitasid ECRI, et alates tema kolmandast aruandest ei ole kedagi vahistatud või kohtusse kaevatud Kriminaalseadustiku artikli 151 rikkumise alusel. ECRI leiab, et Kriminaalseadustik tegelikult vihakõnet ei karista, eraldiseisvalt selle tagajärgedest, mida ometi soovib ECRI üldpoliitiline soovitus nr. 7, seoses riigi seadusandlusega rassismi ja rassistliku diskrimineermise vastu võitlemiseks.
36. ECRI ei ole teavet selle kohta, et oleks toimunud eraldi teadlikustamismeetmete rakendamist Kriminaalseadustiku artiklite 151 ja 152 kohta (milles keelustatakse rassistlik diskrimineerimine), mille sihtrühmadeks oleks õiguskaitseametnikud ja ohvrid. Aruannetest selgub, et politseijõud on osalenud erinevates koolitustes rassistlike kuritegude ja sallimatuse teemadel, mille korraldasid valitsusvälised asutused (ehk vabaühendused), samuti kogub politsei andmeid kuritegude kohta, mille põhjuseks on vihkamine. Samas kogutakse seda liiki andmeid ainult siis, kui vastav uurimine on aset leidnud. Statistiliste andmete puudumise tõttu on seega raske hinnata, kui palju esineb artiklite 151 ja 152 rikkumisi.¹⁵
37. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI, et Eesti ametivõimud tagaks, vastavalt ECRI üldpoliitilisele soovitusele nr. 7, et kuritegu motiveeriv rassism oleks käsitletud raskendava asjaoluga kriminaalprotsessi karistuse määramise hetkel. Eesti ametivõimud peaks Karistusseadustikku sisse viima sätte, mille kohaselt rassismil põhinevad tavakuriteod kvalifitseeritaks rassistlikeks kuritegudeks.
38. Eesti ametivõimud on ECRI teavitanud, et alates 2009. aastast on võimalik eraldi käsitleda juhtumeid, kus tavakuriteoga kaasnevalt on rassistlik motiveeritus. Kuid statistilisi andmeid ei ole vist kogutud juhtumite kohta, kus tavakuriteol võib olla rassistlik motivatsioon. Ametivõimud on ECRI teavitanud ka sellest, et Kriminaalseadustiku artiklis 58 lõikes 1 nimetatud "põhiline ajend" sisaldab jätkuvalt raskendava asjaoluna kuriteo rassistlikku ajendit. Kuid vastavalt ECRIle kättesaadavatele andmetele, ei ole kohtusse saadetud ühtegi rassistliku kuriteo juhtumit alates ECRI kolmanda aruande väljaandmisest saadik, nii et raske on

¹⁴ Kriminaalseadustiku artiklis 48 sätestatakse, et rikkumise osas võib kohus mõista vabaduskaotuse kuni kolmkümmend päeva.

¹⁵ Täiendava teabe saamiseks rassistlike kuritegude kohta vt. alljärgnevat jaotust "Rassistlik vägivald".

hinnata, kuidas kohtud nimetatud artiklit kohaldavad. Seda enam, et kohtunikke ei ole võib-olla piisavalt koolitatud, et olla teadlik tavakuriteo rassistlikust ajendist nende juhtumite puhul, millega nad tegelevad.

39. Oma kolmandas aruandes kutsus ECRI Eesti ametivõime kiiresti üles ära keelustama rassistlikke organisatsioone.
40. Kriminaalseadustiku artiklis 151 lõikes 3 on sätestatud, et tegevused, millega avalikult õhutatakse viha, vägivalda või diskrimineerimist muu hulgas rassi, nahavärvi, keele, päritolu või usu alusel, kui nende tulemusena tekib oht elule, tervisele või omandile, on karistatavad "rahalise karistusega või kuni kolmeaastase vabaduskaotusega", kui need on korda saadetud kuritegelike organisatsioonide poolt. Sellest sättest võib järeldada, et rassistlikke organisatsioone käsitletakse kuritegelike organisatsioonidena. Kuid Karistusseadustik ei keela konkreetsemalt ära rassistlikke organisatsioone vastavalt ECRI üldpoliitilisele soovitusel nr. 7, kus on öeldud, et seadusandlusega tuleb ära keelata rühma loomine või juhtimine, kus edendatakse rassismi; ära keelata taolise rühma toetamine; ja osalemine selle tegevuses kavatsusega kaasa aidata rassistlikele kuritegudele.¹⁶
41. ECRI kutsub Eesti ametivõime kiiresti üles muutma Kriminaalseadustikku, et selge karistus sätestada kõikide rassistlike kuritegude suhtes. ECRI juhib ametivõimude tähelepanu oma üldpoliitilisele soovitusel nr. 7, mis puudutab riigi seadusandlust rassismi ja rassistliku diskrimineerimise vastaseks võitluseks. Nimetatud soovitusel lõikes 18 on öeldud, et karistusõigus peaks karistatavaks tegema avaliku õhutamise vägivallale, vihale või diskrimineerimisele, avalikele solvangutele või laimule või ähvardustele isiku või isikute rühma vastu nende rassi, nahavärvi, keele, usu, kodakondsuse või rahvuspäritolu alusel.
42. ECRI soovitab võtta teadlikustamise meetmeid üldsuse ja vähemusrühmade teavitamiseks, samuti õiguskaitseametnike, kohtunike ja prokuröride teavitamiseks kehtivast seadusandlusest rassismi vastu.
43. ECRI soovitab võtta meetmeid kõikide asjaosaliste koolitamiseks karistusõiguse süsteemis (kohtunikud, prokurörid, politseijõud), et nad suudaks ära tunda tavakuritegude rassistlike ajendeid. ECRI soovitab lisaks, et kohtunikud tagaksid, et kuriteo rassistlik ajend oleks arvesse võetud vastavalt Karistusseadustiku artiklile 58, lg 1.
44. ECRI soovitab, et Eesti ametivõimud lisaks Karistusseadustikku eraldi sätte, millega keelustatakse rassistlikud organisatsioonid, vastavalt ECRI üldpoliitilisele soovitusel nr. 7, mis puudutab riigi seadusandlust rassismi ja rassistliku diskrimineerimise vastu.

Diskrimineerimisvastane seadusandlus

- *Võrdse kohtlemise seadus*

45. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI tungivalt, et Eesti ametivõimud kaaluksid taas Võrdõiguslikkuse ja Võrdse kohtlemise seaduseelnõu vastuvõtmist vastavalt ECRI üldpoliitilisele soovitusel nr. 7.
46. ECRI on hea meel ära märkida, et Võrdse kohtlemise seadus, mis on laias laastus kooskõlas ECRI üldpoliitilise soovitusel nr. 7, mis puudutab riigi seadusandlust rassismi ja rassistliku diskrimineerimise vastu, jõustus 1. jaanuaril 2009. a. Võrdse kohtlemise seadus kaitseb diskrimineerimise vastu muu hulgas rahvuse, rassi, nahavärvi ja usu või muude veendumuste alusel. Selles on

¹⁶ Vt üldpoliitilise soovitusel nr. 7 lõiget 18 taanet g.

sätestatud, et on keelatud diskrimineerimine rahvuse, rassi või nahavärvi alusel, mis puudutab juurdepääsutingimusi tööhõivele, töölepingute sõlmimist, juurdepääsu kutsekoolitusele, liikmesust või tegutsemist tööandjate või töövõtjate organisatsioonides, sotsiaalkindlustust, sealhulgas sotsiaaltoetusi ja tervishoidu ning sotsiaalseid eeliseid, juurdepääsutingimusi haridusele, samuti juurdepääsule ja võimalusele saada kaupu ning teenuseid, mis on üldsusele kättesaadavad, sealhulgas elamumajandus.¹⁷ Seevastu kaitse diskrimineerimise vastu muudel alustel, muu hulgas usu või muude veendumuste alusel, ei laiene sotsiaalkaitsele, haridusele või juurdepääsule ja võimalusele saada avalikke kaupu ning teenuseid.¹⁸

47. Võrdse kohtlemise seadusega keelustatakse otsene ja kaudne diskrimineerimine, ahistamine ja juhised diskrimineerimiseks.¹⁹ Lisaks on selles sätestatud, et diskrimineerimine loetakse toimunuks siis, kui ühte inimest koheldakse vähem soodsalt kui teisi või kui järgnevad negatiivsed tagajärjed, kuna ta on esitanud kaebuse diskrimineerimise kohta või on toetanud inimest, kes sellesisulise kaebuse on esitanud.²⁰ Seaduses on sätestatud positiivne tegevus²¹ ja jagatud tõenduskoormus kohtute menetletavates diskrimineerimisjuhtudes või töövaidluste komitees.²² Seaduses on loodud ka järgmised kohustused tööandajatele, haridus- ja teadusasutustele ning ministriumitele: 1) tööandjad kaitsevad töövõtjaid diskrimineerimise eest ja teavitavad neid nende õigustest ja kohustustest vastavalt nimetatud seadusele; 2) haridus- ja teadusasutused edendavad võrdõiguslikkust koolituskursuste sisu määramisel ning hariduse korraldamisel; ja 3) iga ministrium järgib võrdõiguslikkust oma pädevusalal ning teeb koostööd teiste institutsioonide ja isikutega selle edendamiseks.²³
48. Võrdse kohtlemise seaduses on diskrimineerimisjuhtudeks sätestatud rahaline ja mitterahaline hüvitus.²⁴ Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinikule²⁵ on muu hulgas antud ülesandeks seadusest kinnipidamise seire, samas kui õiguskantslerile²⁶ on nimetatud seadusega antud pädevus lahendada diskrimineerimisteemalisi vaidlusi lepitusmenetluste kaudu.²⁷
49. Võrdse kohtlemise seadus sisaldab mõningaid lünki, mille täitmine tugevdaks seaduses sätestatud kaitset rassistliku diskrimineerimise vastu. Seaduses ei keelustata kodakondsusel või keelel põhinevat diskrimineerimist, nagu soovitatud ECRI üldpoliitilises soovitus nr. 7²⁸ ja nimetatud seaduse säte hüvituse kohta, mille kohaselt ohver saab "mõistliku rahasumma" mitterahaliste kahjude hüvitamiseks võib olla käsitletud kui ähmane ja subjektiivne. ECRI soovib selles suhtes Eesti ametivõimude tähelepanu juhtida oma üldpoliitilisele soovitusele nr. 7, milles on öeldud, Peatükis II (12), et seadusega tuleb sätestada tõhusad, proportsionaalsed ja tõrjuvad karistused.

¹⁷ Artiklid 2 -1 (1)-(7)

¹⁸ Artiklid 2-2.

¹⁹ Vastavalt artiklid 3 -2, 3-4 ja 3-3.

²⁰ Artiklid 3-6.

²¹ Artikkel 6

²² Artikkel 8.

²³ Vastavalt artiklid 12 ja 14.

²⁴ Artikkel 24.

²⁵ Artiklid 15-20.

²⁶ Täiendava teabe saamiseks selle asutuse ja soolise võrdõiguslikkuse ning võrdse kohtlemise voliniku kohta vt. Alljärgnevalt "Diskrimineerimisvastased asutused ja muud institutsioonid".

²⁷ Artikkel 23.

²⁸ Vt. nimetud üldpoliitilise soovituse Peatükki I.

50. Eesti ametivõimud on ECRlle teatanud, et Sotsiaalministeeriumi ülesandeks on koordineerida ministeeriumite tööd Võrdse kohtlemise seaduse kohaldamise valdkonnas. Ametivõimud teatasid ka, et on eraldatud eelarvelisi vahendeid koolituse jaoks seoses nimetatud seadusega ning tehakse tihedat koostööd Inimõiguste Keskusega, et koolitada vabaühendusi (NGO) ning teavitada üldsust selle seaduse olemasolust. Kuid ametivõimud teatasid ka, et seni ei ole seadusega seonduvalt teadlikustamiskampaaniaid läbi viidud, kuna rahalisi vahendeid napib. Aruande kirjapanemise hetkel oli seadus suhteliselt uus, seega on arusaadav, et kohtusse ei ole jõudnud kaasuseid, mis sellele seadusele viitaksid. ECRlle ei ole teada meetmeid, mida ametivõimud oleks võtnud kohtunike ja prokuröride koolitamiseks antud seaduse teemal, kuid ECRI loodab, et taolist koolitust võimaldatakse nimetatutele, et nad oleks valmis, kui ohvrid hakkavad kohtusse pöörduma seaduse alusel.

51. ECRI soovib tungivalt Eesti ametivõimudel täiendavalt tugevdada Võrdse kohtlemise seadust, keelustades muu hulgas keelel või kodakondsusel põhineva diskrimineerimise. ECRI soovib Eesti ametivõimudel joonduda tema üldpoliitilisest soovitusel nr. 7, mis käsitleb riigi seadusandlust rassismi ja rassistliku diskrimineerimise vastu.

52. ECRI soovib, et kaitse diskrimineerimise vastu, mille aluseks on usk või muud veendumused, oleks laiendatud sotsiaalkaitsele, haridusele ja juurdepääsule ning kasutusvõimalusele avalike kaupade ja teenuste osas.

53. ECRI soovib, et Eesti ametivõimud astuks täiendavaid samme avalikkuse teadlikustamiseks Võrdse kohtlemise seadusest ja võtaks meetmeid, mille eesmärgiks on eriti vähemusrühmade teadlikkuse tõstmine.

54. ECRI soovib, et Eesti ametivõimud võtaks meetmeid, et kohtunikud ja prokurörid saaks esialgset ja täiendkoolitust Võrdse kohtlemise seaduse teemal ning et sama liiki koolitust pakutaks ka advokaatidele (juristidele, lawyers).²⁹

- *Töölepingute seadus*

55. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI, et Eesti ametivõimud tagaks, et uued diskrimineerimisvastased artiklid Töölepingute seaduses oleks täielikult kohaldatud ja et ametivõimud viiks läbi teadlikustamise kampaaniaid ning koolitusi tööandjatele, kohtunikele ja prokuröridele kogu Eestis antud seaduse teemal.

56. ECRI märgib huviga, et uus Töölepingute seadus jõustus 1. juulil 2009. Selle artikkel 3 kutsub tööandjaid üles kinni pidama ja edendama võrdse kohtlemise põhimõtet ning kaitsma töötajaid diskrimineerimise vastu. Sotsiaalministeerium on avaldanud käsiraamatu, milles selgitatakse uut seadust. Samuti on korraldatud vastavasisulist koolitust tööandjatele ja töövõtjatele.

57. ECRI soovib, et Eesti tõstaks vähemusrühmade ja tööandjate teadlikkust uuest Töölepingute seadusest. ECRI soovib esialgse ja täiendkoolituse korraldamist kohtunikele ja prokuröridele seaduse teemal. Samuti soovitatakse sama laadi koolitust advokaatidele ja juristidele.

Diskrimineerimisvastased asutused ja muud institutsioonid

58. Eestis on rassistliku diskrimineerimise ja rassismiga volitatud tegelema alltoodud kaks institutsiooni.

²⁹ Vt. alljärgnevat punkti 98.

- *Õiguskantsleri büroo*

59. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI, et ametivõimud viiks läbi teadlikustamise kampaaniaid kogu riigis selle kohta, millised on Õiguskantsleri büroo volitused üldiselt ja tema uute volituste kohta võitluses just diskrimineerimisega. ECRI soovitas, et ametivõimud eraldaks Õiguskantsleri büroole piisavalt rahalisi vahendeid, et aidata inimesi kohalikul tasandil ning eriti Ida-Virumaa maakonnas.
60. Nagu eelpool öeldud³⁰, lahendab Õiguskantsler lepitusmenetluste abil diskrimineerimisalaseid vaidlusi, mille kohta on talle saadetud petitsioon ohvri poolt. Õiguskantsler selgitas ECRILE, et lepitusmenetlused eraisikute vahel on puhtalt vabatahtlikkusele tuginevad. Alates 2005. aastast on Õiguskantslerile laekunud neli petitsiooni eraisikutelt, mis puudutavad väidetavat diskrimineerimist. Kuid lepitusmenetlusi algatatud ei ole, sest osapooled ei suutnud saavutada kokkulepet. Õiguskantsler teatas ka, et talle on laekunud kaebused avalike asutuste vastu, mis sisaldasid diskrimineeriva aspekti teemat ning Õiguskantsler on külastanud välismaalaste kinnipidamise keskus³¹. Õiguskantsler teavitas ECRIt, et tema büroos töötab 38 inimest ja Tallinnast väljaspool ei asu ühtegi alabürood, kuid pealinnast väljaspoole tehakse lähetusi. Ta lisas, et kõikjal peamistes piirkondades Eestis on olemas vastuvõtuajad ja vastuvõtupäevad.
61. Ilmselt ei ole uuritud, miks Õiguskantslerile on esitatud nii vähe kaebusi rassistliku diskrimineerimise kohta, kuid tundub, et teadlikustamise meetmed on jätkuvalt vajalikud, et laiemat avalikkust ja vähemusrühmi teavitada Õiguskantsleri ülesandest diskrimineerimisvastase institutsioonina. Lisaks võiks püsivam esindusbüroo väljaspool Tallinnat, sealhulgas Ida-Virumaa maakonnas, kus elab arvukalt venekeelseid elanikke, aidata kaasa teadlikkuse tõusmisele. ECRI soovib selles osas juhtida Eesti ametivõimude tähelepanu tema üldpoliitilisele soovitusel nr. 2, mis käsitleb spetsialiseerunud asutusi riigi tasandil, mille ülesandeks on võidelda rassismi, ksenofoobia, antisemitismi ja sallimatuse vastu. Selles on soovitatud, et vastavad asutused oleksid kergesti juurdepääsetavad nende jaoks, kelle õigusi kaitsma nad on määratud ning nad peaksid vastavalt vajadusele kaaluma kohalike büroode avamist, et taolist juurdepääsetavust suurendada.³²

- *Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik*

62. Nagu eelpool toodud,³³ on Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku pädevuseks teostada seiret Võrdse kohtlemise seadusest kinnipidamise üle.³⁴ Voliniku nimetab ametisse sotsiaalminister viieaastaseks ajavahemikuks ning tema tööd rahastatakse riigieelarvest. Võrdse kohtlemise seaduse artiklis 16 on sätestatud, et volinik teostab järgmist: 1) seiret Võrdse kohtlemise seaduse ja Soolise võrdõiguslikkuse seaduse järgimise üle; 2) nõustab ja abistab inimesi kaebuste esitamiseks diskrimineerimise alal; 3) avaldab arvamusi, mis käsitlevad võimalikke diskrimineerimise juhtumeid kas inimeste taotluste alusel või omal algatusel kogutud teabe põhjal; 4) analüüsib muu hulgas Võrdse kohtlemise seaduse tulemuslikkust nende inimeste osas, keda jaotatakse vastavalt nende rahvusele, rassile, nahavärvile, usule või muudele veendumustele; 5) teeb valitsusasutustele, kohalikele omavalitsustele ja nende allasutustele ettepanekuid

³⁰ Vt. "Diskrimineerimisvastane seadusandlus."

³¹ Täiendava teabe jaoks välismaalaste olukorra kohta vt. järgnevat jaotist "Haavatavad elanikkonnarühmad/sihtsühmad".

³² Vt. põhimõte 6.

³³ Vt. "Diskrimineerimisvastane seadusandlus."

³⁴ Samas, Võrdse kohtlemise seaduse artikkel 15.

seadusandluse ja õigusaktide muutmiseks; 6) nõustab ja teavitab nimetatud asutusi teemade osas, mis on seotud muu hulgas Võrdse kohtlemise seaduse kohaldamisega; 7) avaldab võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamisega seotud aruandeid; 8) teeb koostööd muude isikute ja asutustega, et edendada võrdset kohtlemist ja 9) võtab meetmeid võrdse kohtlemise edendamiseks. ECRI on seega hea meel tõdeda, et Soolise võrdõiguslikkuse ja Võrdse kohtlemise volinikul on väga laialdased volitused, mis põhimõtteliselt on vastavuses ECRI üldpoliitilise soovitusena nr. 2. Lisaks leiab ECRI, et voliniku sõltumatust tuleks edasi arendada tänu täiendavatele ressurssidele ja töötajatele. Lõpetuseks, kuigi Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik on, nagu eelpool öeldud, volitatud nõustama ja abistama inimesi diskrimineerimisalase kaebuse esitamiseks, soovib ECRI juhtida ametivõimude tähelepanu ECRI üldpoliitilisele soovitusena nr. 2, milles on nimetatud, et taolistel asutustel peaks olema volitused osutada abi ohvritele, sealhulgas õigusabi, et tagada ohvrite õiguste kaitse institutsioonides ja kohtutes.

63. Võrdse kohtlemise seadus ning Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku amet³⁵ on suhteliselt uued, sest seadus jõustus 2009. a. ja ECRI saab seetõttu aru, et aruande kirjutamise hetkel olid ametivõimud alles võib-olla määramas seda, milles seisneb voliniku töö ning teadlikustamas selle asutuse pädevusest. ECRI loodab, et võetakse laiaulastuslikke meetmeid laiema üldsuse teavitamiseks ning eriti vähemusrühmade teavitamiseks voliniku rollist vastavalt võrdse kohtlemise seadusele, mis puudutab võitlust rassilise diskrimineerimise vastu rahvuse, rassi, nahavärvi ja usu või muude veendumuste alusel. ECRI ei tea, millised inim- ja rahalised ressursid on volinikule eraldatud, kuid soovib selles osas meenutada oma üldpoliitilise soovitusena nr. 2 põhimõtet 5 (1), kus soovitatakse, et seda liiki asutustele tuleb eraldada piisavaid rahalisi vahendeid, et tõhusalt nende ülesandeid ja vastutusi täita.

64. ECRI soovib, et Eesti võimud võtaks teadlikustamismeetmeid laiema üldsuse ja vähemusrühmade hulgas Õiguskantsleri ja Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku rollide kohta, kes täidavad diskrimineerimisvastaste institutsioonide ülesandeid vastavalt Võrdse kohtlemise seadusele.

65. ECRI soovib tungivalt Eesti ametivõimudel tagada, et Õiguskantsleril oleks vajalikud inim- ja rahalised ressursid, et täita oma ülesandeid, sealhulgas võidelda rassistliku diskrimineerimise vastu. ECRI soovib astuda samme, et aidata Õiguskantsleril avada büroosid väljaspool Tallinnat, sealhulgas Ida-Virumaa maakonnas, eraldades talle selleks vajalikud inim- ja rahalised ressursid.

66. ECRI soovib, et Eesti ametivõimud arendavad edasi Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku sõltumatust täiendavate ressursside ja töötajate kaudu.

67. ECRI soovib, et Eesti ametivõimud tagaks, et Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku volituste hulka kuuluks ka õigusabi ja muu abi osutamine ohvritele, nii nagu toodud ECRI üldpoliitilises soovitusena nr. 2.

- *Presidendi rahvusvähemuste ümarlaud*

68. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI, et Presidendi rahvusvähemuste ümarlauda tugevdataks, et parandada tema tõhusust ja julgustas tungivalt Eesti ametivõime, et luua eraldiseisev spetsialiseeritud asutus diskrimineerimise vastu võitlemiseks.

³⁵ Võrdse kohtlemise seadusega on laiendatud Soolise võrdõiguslikkuse voliniku volitusi, tema ametikoht loodi 2005. a.

69. ECRI on teavitanud sellest, et Presidendi rahvusvähemuste ümarlaud on lakanud toimimast. Rahvusvähemused avaldasid ECRIle omapoolset kahetsust, et ümarlauda enam ei ole. Kuid mõned rahvusvähemuste esindajad leiavad, et Kultuuriministeeriumi juures asuv konsultatsioonikoda on väga heaks vahendiks rahvusvähemuste teavitamiseks, kuigi sellel kojal ei ole samasugust konsultatiivset rolli nagu oli Presidendi rahvusvähemuste ümarlaval. Eelnimetatud ECRI soovitusel koostada Eesti ametivõimudele, nimelt luua eraldiseisev asutus diskrimineerimise vastu võitlemiseks, on sellel eesmärgil loodud Õiguskantsleri vastav roll ja Soolise võrdõiguslikkuse ning võrdse kohtlemise volinik.
70. ECRI soovib jõuliselt, et Eesti ametivõimud algataks dialoogi vähemuste esindajatega teemal leida võimalus luua konsultatiivne asutus kõikide riigis elavate rahvusvähemusrühmade jaoks. ECRI soovib ametivõimudel ka läbi viia hindamine selle kohta, miks Presidendi rahvusvähemuste ümarlaud lakkas olemast ja tugineda eelnevalt saadud kogemustele uue konsultatiivasutuse loomisel.

II. Diskrimineerimine erinevates valdkondades

Haridus

71. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI, et Eesti ametivõimud tagaks, et kooliõpikutes sisalduks teavet Eesti rahvusvähemuste ajaloo ja kultuuri kohta, samuti selle kohta, kuidas nad on panustanud Eesti ühiskonda. ECRI soovitas ka ametivõimudel koolide õppekavadesse lisada õpetuse selle kohta, millised on mitmekesisuse kasutegurid ning kuidas elatakse mitmekultuurilises ühiskonnas. ECRI soovitas ametivõimudel veel anda endast parim, et vähendada lõhet eestikeelsete ja venekeelsete laste vahel ning sellel eesmärgil julgustas ECRI ametivõime korraldama foorumeid, kus taolised lapsed saaksid kohtuda ning õppida üksteise kultuuridest, seda läbi koolidevaheliste vahetuste ja koolivälise tegevuse.
72. Eesti ametivõimud on ECRI teavitanud, et Haridusministeeriumis on loodud rahvusvähemuste osakond ning selle ülesannete hulgas on rahvusvähemuste keele ja kultuuri säilitamine. Ametivõimud on ECRIle teatanud ka seda, et ajalugu käsitletakse kooliõpikutes nii, et uuritakse ka vähemusrühmade rolli ja panust Eestis. Lisaks on ametivõimud teatanud, et ajalooõpikuid koostatakse nii eesti kui ka vene keeles ja et 9. klassis antakse õpilastele kursuseid selle kohta, kuidas on elu mitmekultuurilises ühiskonnas ja samuti inimõiguste teemal. Integratsiooni Sihtasutus on lisaks ette valmistanud filme ja vestlusi kultuuri teemadel vähemusrühmadega. Seega täheldab ECRI, et mõningaid meetmeid on võetud ülaltoodud soovitusel täitmiseks. Selles küsimuses soovib ECRI juhtida Eesti ametivõimude tähelepanu oma üldpoliitilisele soovitusel nr. 10 rassismi ja rassistliku diskrimineerimise vastu võitlemise kohta hariduses ja hariduse kaudu. See soovitus võeti ECRI vastu pärast kolmanda aruande esitamist. Ta sisaldab kasulikke suuniseid, millega nimetatud meetmeid saaks tugevdada. Nimetatud üldpoliitilises suunises nõustatakse osalisriike, et kooliõpikuid võiks uuesti läbi vaadata, et tagada, et nad peegeldavad adekvaatsemalt ühiskonna mitmekesisust ja paljusust (pluralismi). Selleks peavad õpikud sisaldama ka teavet selle kohta, kuidas vähemusrühmad on panustanud ühiskonda.³⁶
73. Varem nimetatud Eesti Integratsioonistrateegias 2008-2013³⁷ on öeldud, et jätkuvad kontaktide ja ühistegevuste lihtsustamine ja mitmekesisustamine eesti- ja venekeelsete koolide vahel, mis algasid eelmise Integratsioonikava raames.

³⁶ Vt. peatükk II, 2 f).

³⁷ Vt. eeltoodud jaotust "Keeleseadus".

Sinna kuulub ka noorte tööagentuuride väljaarendamise toetamine, sealhulgas noorsootööga tegelevate inimeste koolitamine.³⁸ Ametivõimude andmetel osaleb integratsioonitegevuses 2009. a. 3000 inimest.

74. ECRI julgustab Eesti ametivõimudel jätkata ja tugevdada siiani võetud meetmeid, et õpetada vähemusrühmade kultuuri ja ajalugu, samuti mitmekultuurilisust. ECRI soovib, et ametivõimud juhiks tema üldpoliitilisest soovitusel nr. 10, mis käsitleb rassismivastast võitlust ja võitlust rassistliku diskrimineerimise vastu hariduses ja läbi hariduse.
75. ECRI julgustab Eesti ametivõime rakendama Eesti Integratsioonistrateegias 2008-2013 sialduvaid eesmärke, et muuta arvukamaks kontaktid ja ühistegevused muu hulgas eesti- ja venekeelsete noorte vahel ning soovib kaasata ja konsulteerida venekeelsete vähemustega selles töös.
76. Oma kolmandas aruandes soovib ECRI tungivalt, et eesti ametivõimud jätkaks eesti keele õpetajate koolitamist arvestades Põhikooli ja gümnaasiumi seaduses toodud reformide kava, mille kohaselt 60% õppeainetest, mida venekeelsetes koolides õpetatakse, peaks olema õpetatud eesti keeles. ECRI soovib lisaks, et ametivõimud suunaks vastalt tööle eesti keelt emakeelena rääkivaid õpetajaid Ida-Virumaa maakonda, kasutades vastavaid stiimuleid. ECRI soovib ka ametivõimudel tegeleda venekeelsete õpetajate hirmude leevendamisega, mis puudutavad koolireformi, näiteks võimaldades neile täiendkoolitust töö juures, mis puudutab eesti keele õpet.
77. Vastavalt ametivõimude esitatud andmetele on hetkel olemas 63 keskkooli ja 37 põhikooli, kus õppekeeleks on vene keel ja umbes 20% kõikidest õpilastest Eestis käivad nendes koolides. Paar aastat tagasi otsustasid Eesti ametivõimud koolisüsteemi reformida ja 1997. a. seati Põhikoolid ja gümnaasiumi seaduses tähtajaks 1. september 2007, millal algab järk-järguline üleminek mõningate ainete õpetamiseks eesti keeles kõikides keskkoolide gümnaasiumites (alates 10. klassist), sealhulgas koolides, kus õppekeeleks on vene keel. Eesmärgiks on see, et 60% riiklikust õppekavast on õpetatav eesti keeles aastaks 2011. Vastavalt valitsuse edastatud teabele, leidis 94% koolidirektoritest 2006. a. sügisel, et üleminek on vajalik ja 92% kooliõppes oligi juba osaliselt õpetatud eesti keeles. 2007-2008 õppeaastal õpetati vähemalt ühte õppeainet eesti keeles kõikides gümnaasiumiastmetes, kus avati 10. klass. Kokku õpetati 23 ainet eesti keeles, sealhulgas eesti kirjandust, kodanikuõpet, muusikat ja Eesti ajalugu ning geograafiat ning muid õppeaineid, mille olid valinud vastavad koolid.³⁹
78. Eesti ametivõimud on ECRile teada andnud, et nad on ette valmistanud õppekavad ja täiendavad õpetamisvahendid venekeelsete kooliõpetajate jaoks. Ametivõimud on korraldanud kaheaastased ümberõppekursused nimetatud õpetajate jaoks ja need, kes on juba ümberkvalifitseerunud, võivad saada täiendavat ümberkoolitust ka muude eestikeelsete ainete õpetamiseks. Lisaks on mitmekeelne õpetamine lülitatud koolitusse pedagoogilistes õppeasutustes. Ametivõimud selgitasid, et loodi kaheaastane koostöö Tartu ja Tallinna Ülikooli vahel, et toetada õpetajaid venekeelsetes koolides ja anda neile õppimisstipendiumeid. Vastavalt ametivõimudele asub umbes 40% venekeelsetest koolidest Ida-Virumaa maakonnas (nagu varem nimetatud, on selles piirkonnas kõige suurem arv venekeelseid elanikke Eestis) ning umbes 40% venekeelsetest koolidest asub Tallinnas, ülejäänud asuvad mujal Eestis. Ida-Virumaa koolivõrkude teemal teostati uurimus, et teada saada

³⁸ Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013 (mitteametlik tõlge), <http://www.rahvastikuminister.ee/index.php?id=11386>, lk. 23.

³⁹ Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013 (mitteametlik tõlge), <http://www.rahvastikuminister.ee/index.php?id=11386>, lk. 8.

ümberkoolituse vajadusi ja tulemusena korraldati täiendavalt ümberõpet ning täiendkoolitust. Ametivõimud on teatanud, et neli piirkondlikku nõuandekeskust, sealhulgas Narvas asuv keskus (Ida-Virumaa maakonna pealinn) on loodud, et osutada õpetajatele tuge. Kuid ametivõimud tunnustavad, et on olemas vajadus paindlikuse järele, mis puudutab Põhikooli ja gümnaasiumi seaduses sätestatud reformi. Ametivõimud tunnustavad ka seda, et piirkondlikke vajadusi peaks jälgima ning tuleks eraldada paremat rahastamist.

79. Aruandes, kus hinnati Eesti Integratsioonistrateegia 2000-2007 rakendamist, öeldi, et õigesti kvalifitseeritud eesti keele õpetajate koolitamine on jätkuvalt vajaduseks.⁴⁰ Eesti Integratsioonistrateegias 2008-2013 on öeldud, et üks eesti keele oskuse edasiarendamise põhitugeid on korralikult koolitatud õpetajate olemasolu, samuti kaasajastatud eesti keele õpetamise vahendid.⁴¹ Eesmärk on seda enam tervitatavam, et mõned kodanikuühiskonna osapooled on ECRIt teavitanud, et jätkuvalt on ebapiisaval arvul õpetajaid, kes on nimetatud koolireformiks valmis ja nad kardavad, et selle tulemusena hakkavad ebapiisava eesti keele oskusega õpetajad õpetama õppeaineid eesti keeles. ECRIlle öeldi ka, et venekeelsete laste hariduse tase võib selle tulemusena langeda. Muud kodanikuühiskonna osapooled on avaldanud arvamust, et eesti keele õpetamiseks koolitatud inimestest puudust ei ole, kuid need inimesed eelistavad töötada erasektoris, kus palgad on suuremad. ECRl tunnustab, et olukord on keeruline, kuid soovib rõhutada, kui oluline on see, et kõik lapsed saaks osa kvaliteetharidusest ning ülalnimetatud reformide tulemusena ei tohiks venekeelsete õpilaste haridustase langeda.
80. ECRl soovib, et Eesti ametivõimud võtaks igasuguseid võimalikke meetmeid, et tagada hariduse hea tase, samas tugevdades eestikeelset õpet venekeelsetele lastele ja austades nende identiteeti. Siia peaks kuuluma laste tulemustasemete seire ja venekeelsete koolide õpetajate koolituse tugevdamine, et õpetada eesti keeles vastavalt Põhikooli ja gümnaasiumi seaduses sätestatud reformidele, investeerideks selleks muu hulgas inim- ja rahalisi ressursse.
81. ECRl soovib jõuliselt, et kõik asjaosalised, sealhulgas venekeelsete koolide õpetajad ja venekeelsed lastevanemate ühendused oleksid pidevalt konsulteeritud ja kaasatud meetmete võtmisse, et valmistada ette venekeelsete koolide õpetajaid õpetama eesti keeles, vastavalt Põhikooli ja gümnaasiumi seaduses sätestatud reformidele. Konsulteerida tuleks ka meetmete osas, mis sisalduvad Eesti Integratsioonistrateegias 2008-2013.
82. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRl Eesti ametivõimudel tagada, et koolid teaksid, et on võimalus esitada eranditaotlus tähtaja 2007/2008 kohta koolireformis, et nad saaksid täiendavat ettevalmistusaega.
83. Eesti ametivõimud on teada andnud, et umbes 20% õpilastest õpivad venekeelsetes koolides ja terve rida kohustuslikke aineid on nendes koolides õpetatud eesti keeles. Eesti ametivõimud on ECRIt teavitanud, et 6000 õpilast, kelle emakeeleks ei ole eesti keel, käivad eestikeelsetes koolides (nendest 6000st on 5800l emakeeleks vene keel ja 200l on muu emakeel). Ametivõimud on samuti teada andnud, et on olemas keelekümluse koole, kus 60% ainetest õpetatakse eesti keeles ning jätkuvalt tõuseb trend, mille kohaselt venekeelsed lapsed suunduvad eesti õppekeelega koolidesse. Nagu eelpool öeldud, mõned vähemusrühmade esindajad on ECRIlle väljendanud oma hirmu, et reformi tulemusena langeb nende laste hariduse tase. Vastavalt 2007. aasta arvamusuuringule toetas reformi ainult 31% vene vähemuse inimest, samas 62%

⁴⁰ Riigi Integratsioonikava "Integratsioon Eesti ühiskonda 2000-2007" vahehindamise aruanne, lk. 25.

⁴¹ Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013 (mitteametlik tõlge), <http://www.rahvastikuminister.ee/index.php?id=11386>, lk. 8.

oli reformi vastu.⁴² Enamik vastajates (73%) nimetas reformiga kaasnevalt suurimaks ähvarduseallikaks asjaolu, et reformijärgselt võib õpilaste teadmiste tase langeda päris madalale. Enamik vastajatest (62%) arvas ka, et reformi tulemusena paraneb õpilaste eesti keele oskus, samas 60% arvas, et emakeeleoskus kahaneb. Kuid eestikeelsete inimeste hulgas oli suhtumine reformi positiivselt 94% hulgas.⁴³ Vastavalt Haridus- ja teadusministeeriumi tellitud arvamusuuringule leidis 60% vastajatest, et reform on vajalik Eesti ja venekeelse vähemuse jaoks. ECRI ei ole teadlik ühestki meetmest, mis oleks võetud selleks, et reformide eesmärke ja eeliseid rõhutada sihtrühmadele, kuid tundub, et tuleb astuda samme, et leevendada venekeelsete vähemuste muresid reformide üle, sealhulgas emakeele õppe tugevdamine. Mis puudutab õpet emakeeles, siis üks Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013 eesmärke on: 1) luua võimalused vähemuste inimestele õppida oma emakeelt, sealhulgas toetades nende koole ja pühapäevakooli⁴⁴ ja 2) välja töötada õppe- ja teabematerjale.⁴⁵ Seega loodab ECRI, et strateegia rakendamisega liigutakse edasi selles suunas, et tegeletakse venekeelse vähemuse muredega antud teemal. ECRI ei tea, et oleks mingeid eraldi meetmeid võetud, et anda nendele venekeelsetele koolidele, kes seda taotlesid, täiendavat aega reformideks valmistumiseks, kuid sellised meetmed võiks olla suunatud ka venekeelsete lastevanemate ja õpetajate muredele vastamiseks.

84. ECRI soovib, et Põhikooli ja gümnaasiumi seaduses sätestatud koolireformide rakendamisega kaasneks sihtrühmade suurem kaasatus ja konsulteerimine, et tegeleda ka nende muredega seoses reformiga. ECRI julgustab eriti emakeelse õppe tugevdamist nagu kavandatud Eesti Integratsioonistrateegias 2008-2013 ja soovib tungivalt vähemuste esindajate täielikku kaasatust sellesse protsessi. ECRI soovib ka venekeelsetele koolidele jätta täiendavat aega, kui nimetatud koolid seda taotlevad Põhikooli ja gümnaasiumi seaduses sätestatud tähtaja suhtes, mis puudutab eestikeelset õpet.
85. Oma kolmandas aruandes kordas ECRI taas soovitusi, et Eesti ametivõimud kehtestaks eesti keele õpetamise poliitika mitte-eestikeelsetele lastele lasteaedades ning et valitsus töötaks välja õpetajakoolituse eesti keele õpetamiseks ja eesti keeles õpetamiseks lasteaedades.
86. Eesti Integratsioonistrateegias 2008-2013 on öeldud, et eri haridustasemetel tegevused alates koolieelsetest ja lastehooldusasutustest on suunatud eesti keeles toimuva õppetegevuse laiendamisele.⁴⁶ Eesti ametivõimude andmetel oli 2007. a. seisuga 75% lastest, kelle emakeel on muu kui eesti keel, võimalus õppida eesti keelt lasteaia, koolieelses või muus lastehoolduse asutuses. Ametivõimud teatasid ka seda, et sihttasemeks aastaks 2013 on selle võimaluse laiendamine 90%-le nendest lastest. Selle eesmärgi saavutamiseks kavandavad ametivõimud toetada õpetajate kutsealast edasiarenemist, õppematerjalide koostamist ja selliste tegevuste kujundamist, mis on seotud keelõppeprogrammidega. Ametivõimude öeldu kohaselt osutatakse senisest enam tähelepanu ka koolieelse haridustaseme programmide laiendamisele võrreldes varasemaga ning võimaldatakse teavet ja nõustamist nii, et kõik sellest puudutatud osapooled (sealhulgas kohalikud omavalitsused ja lapsevanemad) on

⁴² ENAR Shadow Report (variaruanne) 2007, Racism in Estonia (Rassism Eestis), Julia Kovalenko, Legal Information Centre for Human Rights (Inimõiguste õigusteabekeskus), ENAR-Estonia, lk. 18.

⁴³ Samas.

⁴⁴ Pühapäevakoolides õpetatakse vähemuste lastele peamiselt nende kultuuri ja keelt.

⁴⁵ Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013 (mitteametlik tõlge), <http://www.rahvastikuminister.ee/index.php?id=11386>, lk. 22.

⁴⁶ Samas, lk. 20.

hästiinformeeritud ning et nende huvidega on arvestatud.⁴⁷ ECRI tervitab taolisi meetmeid ning loodab, et need leiavad täielikku rakendamist.

87. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI Eesti ametivõimudele võimaldada õpetajatele koolitust vähemuse keel alal ja vähemuse keeles, et vähemusrühmad saaksid ära kasutada seadust, milles sätestatakse õpe nende emakeeles.
88. Eesti ametivõimud on ECRI-t teavitanud, et vastavalt seadusele, mis sätestab emakeelse õppe vähemalt 10 lapse lapsevanema taotlusel, on käigus kaks kooli (1 ukraina ja 1 itaalia lastele), mida rahastab valitsus. On olemas ka mitmeid pühapäevakoole, sealhulgas leedu vähemusele, kus võimaldatakse haridust emakeeles, kuigi ECRI-t teavitati asjaolust, et eelnimetatud pühapäevakooli rahastab Tallinnas asuv Leedu saatkond. ECRI-le teadaolevalt ei ole eraldi meetmeid õpetajate koolitamiseks, kes õpetavad vähemusrühmade õpilasi emakeeles ja seda, alates ECRI kolmandast aruandest saadik.
89. ECRI soovib, et Eesti ametivõimud rakendaks täielikult eesmärki võimaldada eesti keele tunde eesti keelt mitterääkivatele lastele lasteaias ja koolieelses tasemel. Nimetatud eesmärk oli püstitatud Eesti Integratsioonistrateegias 2008-2013 ning ECRI soovib konsulteerida kõikide asjakohaste osapooltega, näiteks lastevanemate ühingutega ja õpetajatega.
90. ECRI soovib, et Eesti ametivõimud tugevdaks pingutusi, mis on juba tehtud, et võimaldada vähemusrühmade lastele emakeelset haridust ja kordab taas vajadust korraldada selleks ka õpetajakoolitust.

Tööhõive

91. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI tungivalt, et Eesti ametivõimud kujundaks poliitikaid töötuse vähendamiseks venekeelses koosluses ja julgustas programmide koostamist selle koosluse kõige haavatavamatele inimestele, näiteks naistele ja noortele. Veel soovitas ECRI Eesti ametivõimudel tagada, et Integratsiooni Sihtasutuses keskendutaks ka töötuse vähendamisele venekeelses koosluses.
92. Eesti ametivõimud on ECRI-t teavitanud sellest, et Integratsiooni Sihtasutus võimaldab eraldi eesti keele tunde töötutele rahvuselt venelastele. Vastavalt Eesti ametivõimude esitatud andmetele, mis käsitlesid kriisieelset aastat 2007, oli töötuse määr eestlaste hulgas 3,6% ja muude rahvusrühmade hulgas 6,9%.⁴⁸ Lisaks, võrreldes eestlastega, "tunnetavad" venekeelsed inimesed "kaudset ebavõrdset kohtlemist tööturul ja jõukuse jaotumises veelgi enam".⁴⁹ Aruannetest selgub, et samalaadse haridustaseme ja muude samaväärsete eeltingimuste puhul on venekeelsetel tööturul konkurentsi alal mahajäämus võrreldes eestikeelsetega ja töötusjäämise oht mitte-eestlaste hulgas on pidevalt olnud suurem kui eestlaste hulgas.⁵⁰ Aruannetest selgub ka, et on olemas märgatav nihe mitte-eestlaste töölevõtu tipptaseme töökohtadel tööturul.⁵¹ Seda arvestades tervitab ECRI Eesti Integratsioonistrateegiasse 2008-2013 selliste meetmete sisseviimist, mille eesmärgiks on vähendada erinevusi eri rahvuspäritoluga töövõtjate vahel. Nagu eelpool öeldud keelab ka Võrdse kohtlemise seadus⁵² rassistliku diskrimineerimise tööhõivesektoris. Kuivõrd

⁴⁷ Samas.

⁴⁸ Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013 (mitteametlik tõlge), <http://www.rahvastikuminister.ee/index.php?id=11386>, lk. 18.

⁴⁹ Samas, lk. 9

⁵⁰ Eesti Inimarengu Aruanne 2008, lk. 101.

⁵¹ Samas.

⁵² Vt. eelpool "Diskrimineerimisvastane seadusandlus".

nimetatud seadus jõustus alles 2009. a. jaanuaris, on veel vara hinnata selle rakendamist ja mõju rassistliku diskrimineerimise vastu võitlemises tööhõives, kuid nimetatud seadus peaks rassistliku diskrimineerimise ohvritel tööhõive valdkonnas võimaldama oma juhtumit kohtusse kaevata.

93. 2006. a. jõustus Tööseadus, kus on toodud loetelu erinevatest haavatavatest inimrühmadest tööturul, sealhulgas eesti keelt mitterääkivad inimesed. Ametivõimud on ECRIlt teavitanud, et on loodud võimalused tasuta ümberõppeks, sealhulgas Ida-Virumaa maakonnas (kus elavad peamiselt vene keele rääkijad), kuivõrd seal on töötuse mõju kõige suurem.⁵³ Ametivõimud on teada andnud ka, et nad kavandavad tasuta eesti keele tundide võimaldamist mitte-eestikeelsetele inimestele, et abistada neid tööturul osalemiseks. Ametivõimud on lisaks veel teatanud, et vabauhenduste (NGO) ja tööhõiveosakondade töötajatele on algatatud tealikustamismeetmeid ja et on avaldatud temaatilisi infolehti. Ametivõimud on osutanud ka sellele, et mitte-eestikeelsed inimesed on riskirühmaks, kelle suhtes Tööturuteenuste ja toetuste seadus aastast 2006 sätestab juhtumipõhist korraldamist, individuaalset nõustamist, tasuta kutseõpet ja keelekursuseid ning tööpraktika läbitegemist. Lisaks viidi 2009. a. kevadel läbi kampaania "aidates tööotsijaid", millega taheti parandada tööotsijate teadlikkust õiguslikest küsimustest ja tööhõiveteenustest ning toetustest. Kampaania viidi läbi nii eesti kui ka vene keeles. ECRI võtab need meetmed teadmiseks, kuid leiab, et teha tuleb enam, sealhulgas tööandjate teadlikustamine nende kohustustest Võrdse kohtlemise seaduse alusel. ECRI loodab, et diskrimineeriv aspekt selles lõhes, mis eestlastel ja mitte-eestlastel on tööturul, leiab samuti arvessevõtmist, kui rakendatakse Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013 üldist eesmärki, milleks on taoliste erinevuste vähendamine.

94. ECRI soovib, et Eesti ametivõimud rakendaks Eesti Integratsioonistrateegias 2008-2013 seatud eesmärgi, mis puudutab tööhõivelõhe vähendamist eestlaste ja vähemusrühmade inimeste vahel kõikidel tasanditel ja soovib tungivalt, et selleks eraldataks vajalikud inim- ja rahalised vahendid.

95. ECRI soovib võtta meetmeid teadlikustamiseks Võrdse kohtlemise seaduse nende sätete osas, millega keelustatakse rassistlik diskrimineerimine tööhõivesektoris kõikide osapoolte vahel, sealhulgas tuleks teadlikustada vähemusrühmi, ametnikke, tööandjaid ja tööagentuure.

Õigusemõistmine

96. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI, et Eesti ametivõimud jätkavad kohustuslike kursuste korraldamist diskrimineerimise eri teemadel kohtunikele, prokuröridele ja advokaatidele/juristidele. Lisaks soovitati eraldi koolitust Karistusseadustiku artiklite 151 ja 152 kohaldamise eesmärgil.

97. Nagu käesoleva aruande teistes osades toodud⁵⁴, on Karistusseadustiku rassismialased artiklid 151 ja 152 jätkuvalt väga harva kohaldatud. Seega on väga raske hinnata, kuidas kohtunikud ja prokurörid neid sätteid kohaldavad ja kuidas nad nendest aru saavad. Eesti õiguskeskus, mittetulundusühing, paistab olevat õigusseminarite korraldaja Eesti õiguslastele ringkondadele. Kuid siiski ei tea ECRI kas on võetud eraldi või tugevdatud meetmeid ametivõimude poolt antud kontekstis või muus kontekstis, et õigusingkondi koolitada seadusandluse kohta, mis käsitleb rassismi ja rassistliku diskrimineerimise keelustamist, sealhulgas ka Võrdse kohtlemise seaduse osas.

⁵³ Vastavalt ametivõimudele on selles maakonnas laialdaselt kasutatud Euroopa Sotsiaalfondi vahendeid tööturuolukorra parandamiseks.

⁵⁴ Vt. eelpool olevat jaotist "Rassismivastased karistusõiguse sätted".

98. ECRI soovib tungivalt Eesti ametivõimudele tagada kohtunike ja prokuröride esialgne ja täiendkoolitus olemasoleva seadusandluse teemal, mis puudutab rassismi ja rassistlikku diskrimineerimist. ECRI soovib ka sama liiki koolituse võimaldamist advokaatidele/juristidele.

III. Rassistlik vägivald

99. Eesti ametivõimud on ECRIlt teavitanud sellest, et Eestis saadetakse korda vähe rassistlikke kuritegusid. Aruanded näitavad, et vägivalda ja ahistamise tegusid on korda saatnud neonatsid ja skinheadid, eriti 2007. aastal, vähemusrühmade inimeste, sealhulgas mustanahaliste vastu. Sellegipoolest on probleemi ulatust raske hinnata, osaliselt sellepärast, et politseijõud⁵⁵ ei pea arvet "rassistlike intsidentide" üle ECRI üldpoliitilise soovitus nr. 11 tähenduses, mis käsitleb rassismi ja rassistliku diskrimineerimise vastast võitlust politseitöös. Vihakuritegu registreeritakse ainult siis, kui on kindlaks tehtud, et ajend oli rassistlik. Aruanded näitavad ka, et politseijõudude teadlikkust rassistlike kuritegude probleemist vajab edendamist, kuivõrd paistab, et väga vähe tegutsetakse seda liiki kuritegude toimepanijate vastu.

100. ECRI soovib, et Eesti ametivõimud võtaks meetmeid, et tagada, et politsei uuriks põhjalikult rassistlikke kuritegusid, sealhulgas täielikult arvesse võttes tavarikkumiste rassistlike ajendeid, nagu ECRI soovib oma üldpoliitilises soovitus nr. 11, mis käsitleb rassismi ja rassistliku diskrimineerimise vastast võitlust politseitöös.

101. ECRI soovib jõuliselt Eesti ametivõimudel luua ja käigus hoida süsteemi rassistlike intsidentide registreerimiseks ja seireks, nii nagu öeldud ECRI üldpoliitilises soovitus nr. 11. ECRI soovib Eesti ametivõimudel astuda samme ka rassistlike intsidentide ohvrite ning tunnistajate julgustamiseks, et viimased pöörduks avaldusega politseisse, nagu ECRI üldpoliitilises soovitus nr. 11 öeldud. ECRI soovib meelde tuletada üldpoliitilise soovitus nr. 11 peatükki III (14), kus on öeldud, et käesoleva soovitus eesmärgil on rassistlik intsident igasugune intsident, mida tajutakse rassistlikuna ohvri või iga muu isiku poolt.

IV. Rassism avalikus sõnas

102. Oma kolmandas aruandes kutsus ECRI Eesti ametivõime kiireloomuliselt üles toetama Eesti Pressinõukogu ja Eesti Ajalehtede Liidu tööd, eraldades neile raha ajakirjanike koolitamiseks teemadel, mis on seotud rassismi ja rassistliku diskrimineerimisega. Lisaks soovitas ECRI, et need, kes avaldavad diskrimineerivaid või õhutavaid artikleid, oleks allutatud kohtulikule uurimisele.

103. Eesti Pressinõukogu on mittetulundusorganisatsioon, milles on 9 liiget, sealhulgas ajakirjanikud, üks kirjanik ja üks jurist. Selle koosseisus toimuvad kord kuus ja eesmärgiks on "uurida kaebusi massimeedia kohta hea käitumise seisukohalt" ning "toetada ajakirjanike" kutseoskusi, sealhulgas eetika tajumist ja kinnipidamist heast ajakirjandustavast".⁵⁶ 2006. a. laekus Eesti pressinõukogule 19 kaebust, 2007. a. laekus neid 21 ja samavõrra 2008. a. Kui kaebus võetakse menetlusse, siis võib pressinõukogu taotleda, et tema otsuse täistekst avaldatakse 7 päeva jooksul ning kui seda ei tehta, avaldab Pressinõukogu selle "muude massikommunikatsioonivahenditega".⁵⁷ Sellegipoolest ei ole ECRIle teada, kas mõni nimetatud asutuse poolt saadud kaebus puudutas ka rassismi meedias. Eesti Pressinõukogu on avaldanud Eesti ajakirjanduse eetikakoodeksi, kus on öeldud, et "ei ole soovitatud rõhutada rahvust, rassi ja usulist veendumust

⁵⁵ Täiendava teabe saamiseks politseijõudude kohta vt. alljärgnevalt "Õiguskaitseametnike töö".

⁵⁶ http://www.asn.org.ee/english/in_general.html

⁵⁷ http://www.asn.org.ee/english/rules_of_procedure.html

[...] kui sellel ei ole uudiseväärtust". Aga ECRIlle ei ole teada meetmetest ajakirjanike koolitamiseks rassismi teemadel. Nagu käesoleva aruande teistes osades nimetatud, leiavad romid (mustlased)⁵⁸ jätkuvalt, et meedia osutab nende kooslusele stereotüüpide abil. Ei paista, et oleks olnud juhtumeid, kus meedia suhtes oleks pöördutud kohtusse rassilise viha õhutamise tõttu. Aruanded näitavad, et internetis on probleeme rassismi, ksenofoobia ja antisemitismiga.⁵⁹ ECRIt on teavitatud, et seadusest tulenevalt on võimalik takistada internetis viha õhutavat väljendust ja et selles suhtes on astunud samme. Kuid Eesti ametivõimud saaksid selle probleemiga palju tõhusamalt võidelda, kui nad ratifitseeriksid Küberkuritegevuse konventsiooni lisaprotokoll, mis puudutab arvutisüsteemide abil korda saadetud rassistlikku ja ksenofoobset laadi tegude kriminaliseerimist, nagu eelpool soovitatud.⁶⁰

104. ECRI soovib Eesti ametivõimudel meediat teadlikustada, ilma sekkumata nende toimetusalasesse sõltumatusesse, vajadusest tagada, et nende poolt edastatav teave ei tohiks anda pinnast vaenulikkuse õhkkonnale vähemusrühmade inimeste suhtes. ECRI soovib veel ka, et ametivõimud toetaks kõik algatusi, mida meedia selles vallas võtab ning annab vastavalt vajalikud ressursid, et läbi viia esialgseid ja täiendkoolitusi inimõiguste teemal üldiselt ning eraldi rassismiga seotud küsimustes.

105. ECRI kordab taas oma soovitusi Eesti ametivõimudele teha igakülgseid püüdlusi uurida ja karistada meediasid, mis õhutavad rassistliku viha. ECRI soovib veel ka Eesti ametivõimudel astuda samme rassismi vastu võitlemiseks internetis.

V. Haavatavad elanikkonnarühmad/sihtrühmad

Kodakondsuseta inimesed

106. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI Eesti ametivõimudel läbi viia arvamusuuringuid, et saada teada, miks kodakondsuseta lapsevanemad ei taotle kodakondsust oma alla 15-aastastele lastele. ECRI soovitas läbi viia teavitamiskampaaniaid kogu Eestis, et teavitada lapsevanemaid võimalustest saada oma lastele kodakondsus. Täiendavalt soovitas ECRI, et vanemate inimeste keelenõuded oleks tühistatud või lihtsustatud, et neil oleks lihtsam saada Eesti kodakondsust.

107. Nagu eelpool öeldud⁶¹, vastavalt Eesti ametivõimude edastatud statistikale oli 1. juuli 2009 seisuga Eestis 107 670 (ehk umbes 8% elanikkonnast) kodakondsuseta inimest. Eesti ametivõimud teatasid ka, et 1. juulil 2009 oli Eestis 2571 last alla 15 eluaasta, kelle vanemad olid kodakondsuseta. Ametivõimude jaoks on nende arvude vähendamine prioriteediks. Eesti ametivõimud on ECRIt teavitanud, et alla 15-aastaste laste osas, kes on sündinud Eestis ja kelle vanemad on kodakondsuseta, peavad lapsevanemad jätkuvalt esitama taotluse, et nad saaksid Eesti kodakondsuse. Kuid ametivõimude sõnul teavitatakse neid vanemaid süstemaatiliselt alates 2008. a. veebruarist võimaluse kohta taotleda kodakondsust lapse sünni puhul, lisaks korraldatakse individuaalset jätkunõustamist. Alates 2008. a. oktoobrist on selleletemalisi loenguid peetud venekeelsetes koolides. Lisaks said 2008. a. novembris kõik kodakondsust saama õigustatud alla 15-aastaste laste vanemad

⁵⁸ Täiendava teabe saamiseks romide (mustlaste) kohta, vt. järgnevat alajaotust "Haavatavad elanikkonnarühmad/sihtrühmad".

⁵⁹ ENAR Shadow Report (variraport) 2007, Racism in Estonia (Rassism Eestis), Julia Kovalenko, Legal Information Centre for Human Rights (Inimõiguste õigusteabekeskus), ENAR-Estonia, p. 26.

⁶⁰ Vt. eelpool "Rahvusvahelised õigusinstrumendid".

⁶¹ Vt. eelpool "Kodakondsusalane seadusandlus".

isikliku kirja Siseministrilt. 2008. a. novembri teavitamiskampaania⁶² pealkirjaga "Eri inimesed, üks rahvas" sisaldas teavet Eesti kodakondsuse ja taotlemismenetluste kohta. Lõpetuseks sisaldab ka Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013 plaane, kuidas naturaliseeritud kodanikke kaasata vähemintegreeritud noorte ja täiskasvanute motivatsiooni tõstmisse, teadmiste suurendamisse ja arengutegevusse, et edendada Eesti kodakondsust.⁶³ ECRI loodab, et see hakkab sisaldama täiendavaid meetmeid, et teavitada ja motiveerida kodakondsustea lapsevanemaid, kes võivad taotleda kodakondsust oma alla 15-aastastele lastele, kes on sündinud Eestis. Ametivõimud võivad samuti soovida uurida võimalust Eesti kodakondsuse saamiseks sünniga seonduvalt, sealhulgas kodakondsuseta inimeste hulgas.

108. Mis puudutab Eesti kodakondsuse saamiseks kohustuslike keelenõuete lihtsustamist vanemate venekeelsete inimeste jaoks, siis näitavad aruanded, et nende inimeste olukorda hinnatakse haavatavaks venekeelse koosluse esindajate poolt, sest enamik selle vanuserühma inimesi omab raskust keele omandamisel.⁶⁴ Uuringud on näidanud, et mida vanem on eesti keele eksami kandidaat, seda sagedamini leiab ta, et eksam on liiga raske. 69% inimestest vanuses 40-49, kelle keeleksam ebaõnnestus, olid sellel arvamusel ja nimetatud protsent tõusis 83%-ni nende hulgas, kes olid vanemad kui 49.⁶⁵ Kuigi 2006. a. muudeti Kodakondsusseadust, ei viidud sisse kodakondsuse juurdepääsu lihtsustamise alaseid sätteid vanemate mittekodanike põlvkondade jaoks.
109. ECRI soovitab, et Eesti ametivõimud astuks täiendavaid samme (ka Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013 raames), et tagada, et kodakondsuseta vanematel oleks teadlikkus võimalusest taotleda kodakondsust nende alla 15-aastastele lastele.
110. ECRI kordab taas oma soovitusi, et keelenõuded Eesti kodakondsuse saamiseks oleks lihtsustatud või tühistatud vanemate põlvkondade mittekodanike jaoks, et nad lihtsamalt saaks Eesti kodakondsuse.
111. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI, et Eesti ametivõimud tagaks, et 2004. a. Kodakondsusseaduse tulemusena ei tekiks olukorda, kus osadel sama pere liikmetel on kodakondsus ja teised jäävad kodakondsuseta.
112. Nagu eelpool toodud, võivad alla 15-aastaste Eestis sündinud laste vanemad taotleda oma lastele Eesti kodakondsust, isegi kui vanemad ise ei ole Eesti kodanikud. Selle tulemusena on ühes ja samas perekonnas mõned inimesed Eesti kodanikud ja teised ei ole ja vastavalt on sama pere eri liikmetel eri õigused. Eesti ametivõimud on teada andnud, et enamik lapsevanemaid on oma lastele taotlenud Eesti kodakondsust ja paljud ka iseendale. Kuigi ECRI on teavitatud sellest, et üldiselt on kodakondsuseta inimesed kaitstud diskrimineerimise eest, ei ole neil mõningaid õigusi, näiteks õigus kuuluda poliitilisse erakonda või esitada oma kandidatuur kohalikel valimistel (kuigi kohalikel valimistel on neil hääletamisõigus). Ametivõimud on ECRI teavitatud mitmetest meetmetest, et vähendada kodakondsuseta inimeste arvu kogu riigis,

⁶² Korraldatakse ka ametlikke tseremooniaid kodakondsustunnistuste kätteandmiseks.

⁶³ Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013 (mitteametlik tõlge), <http://www.rahvastikuminiister.ee/index.php?id=11386>, lk. 25.

⁶⁴ Rassism, rassistlik diskrimineerimine, ksenofoobia ja sellega seotud sallimatuse vormid, Durban'i Deklaratsiooni ja Tegevuskava rakendamise jätkutöö; Eriportööri aruanne kaasaegsete vormide kohta rassismis, rassistlikus diskrimineerimises, ksenofoobias ja sellega seotud sallimatuses, Doudou Diène, Lisa, Lähetus Eestisse, A/HRC/7/19/Add.2, 17 märts 2008, lõige 59.

⁶⁵ Eesti keele õppe ja tasemeeksami sooritamise motivatsioon, uurimus tellitud Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Rahvastikuminiistri Büroo poolt, autorid Laura Kirss, MA ja Mare Karu, MA, Tartu 2008, lk. 4.

käesolevas aruandes tulevad need meetmed käsitlusele alljärgnevalt. Ametivõimud loodavad, et nimetatud meetmetega on õige probleemi käsitleda.

113. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI, et Eesti jätkaks Eesti kodakondsuse võimaldamist enamale kodakondsuseta inimesele, arvestades liitumist Euroopa Liiduga, et vältida kahekihilise ühiskonna tekkimist, kus suurel osal Eesti elanikest ei ole samu õigusi nagu ülejäänud ühiskonnal ja et Eestil oleks proaktiivsem poliitika kodakondsuse võimaldamisel kodakondsuseta inimestele.
114. Eesti ametivõimud on ECRI't teavitanud, et nad on astunud täiendavaid samme kodakondsuseta inimeste arvu vähendamiseks riigis alates ECRI kolmandast aruandest. 2009. a. märtsis käivitati uus projekt inimeste teavitamiseks vanuserühmas 15-20 võimalustest taotleda kodakondsust. Lisaks levitatakse Tallinnas ja Ida-Virumaal infolehti valikküsimuste- ja valikvastustega kodakondsuseksami jaoks. Ametivõimud on teada andnud, et käimas on arutelu võimaluse üle, kuidas koolilõpetajaid vabastada nimetatud eksamile minemisest. Ametivõimud on öelnud ka, et Integratsiooni Sihtasutus korraldab koolituskursuseid, et selgitada kodakondsuse taotlemise menetlust. Kodakondsuseksami keeletesti osa jääb alles, kuid seda on lihtsustatud ja eksami teine osa koosneb 24 küsimusest valikvastusega, mis puudutavad Kodakondsusseadust ja Eesti Põhiseadust. Ametivõimude sõnul on kodakondsuseksami eduka läbimise määr väga kõrge – 85% esmakordselt eksamile minejatest sooritab selle õnnestunult.
115. Kodanikuühiskonna osapooled on ECRI't teavitanud, et hetketrendiks on nende inimeste arvu vähenemine, kes taotlevad ja õnnestunult saavad kodakondsuse ning põhjuseks taotluste arvu vähenemisel on see, et kodakondsuse taotlemist ja kodakondsuseksamile minekut peetakse diskrimineerivaks ja alandavaks. Ametivõimud on kokku lugenud, et kodakondsuseta inimeste arv on pidevalt vähenenud, aastal 2006 oli see 136 000 ja 1. juulil 2009, 107 607. Nad teatasid ka, et vastavalt 2008. a. läbi viidud uurimusele ei taotle inimesed kodakondsust peamiselt praktilistel põhjustel. Olemasoleva valitsuse statistika kohaselt on teada, et üle 50% varasemate mitte-eestlaste on omandanud Eesti kodakondsuse ja et viimastel aastatel on naturaliseerimise arv jäänud püsivaks, olles 5000 inimest aastas. Eesti Integratsioonistrateegias 2008-2013 on ühe eesmärgina püstitanud kodakondsuseta inimeste arvu pideva vähenemise.⁶⁶
116. ECRI soovitab, et Eesti ametivõimud jätkavad seni võetud meetmetega, et vähendada kodakondsuseta inimeste arvu, konsulteerides selleks täiel määral asjaosaliste esindajatega.
117. ECRI soovitab, et võetaks konkreetseid meetmeid, et tagada, et ühe ja sama pere liikmetel oleks Eesti kodakondsus, et vältida olukorda, kus samas perekonnas osad on Eesti kodanikud ja osad kodakondsuseta inimesed.
118. ECRI soovitab, et Eesti ametivõimud jätkaksid kodakondsuse saamise kriteeriumite lihtsustamist. Samuti soovitab ECRI teadlikkuse tõstmist mittekodanike hulgas sellest, millist kasu toob kodakondsuse saamine ja jätkab konsulteerimist kodakondsuseta inimeste esindajatega, kui tulevikus muudetakse Kodakondsusseadust, et lihtsustada kodakondsuse omandamist.

Venekeelsed vähemused ja muud rahvusvähemuste rühmad

119. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI jõuliselt, et Eesti ametivõimud töötavad välja ja rakendavad selget poliitikat venekeelsete vähemuste integreerimiseks Eesti ühiskonda ja et vähemusrühmadega konsulteeritaks sellel teemal ning

⁶⁶ Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013 (mitteametlik tõlge), <http://www.rahvastikuminiister.ee/index.php?id=11386>, lk. 25.

teemal Integratsiooni Sihtasutuse uus programm, mis algab 2008. aastal, kus keskendutakse kõikidele teemadele, mis on seotud vähemuste integreerimisega Eesti ühiskonda.

120. Vastavalt ametivõimude esitatud andmetele oli Eesti elanikkonna seas 2007. aastal 69% eestlasi, 26% venelasi, 2% ukrainlasi, 1% valgevenelasi, 1% soomlasi ja 1% kuulusid nimetuse alla "kõik ülejäänud". Viimasesse rühma kuuluvad lätlased, leedulased, romid (mustlased), juudid⁶⁷, tatarlased ja azerbaidžaanlased. Mõned eelpool loetletud ametivõimud võetud meetmetest, sealhulgas eesti keele õpetamine mitte-eestikeelsetele inimestele, kodakondsuseta inimeste arvu vähendamine ja Võrdse kohtlemise seaduse vastuvõtmine on mõnel määral suunatud ka venekeelsete vähemuste ning muude Eestis elavate rahvusvähemuste rühmade integreerimisele. Nagu eelpool toodud, võtsid Eesti ametivõimud 2008. aastal vastu Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013, mis on jätkuks Eesti Integratsioonistrateegiale 2000-2007. Eesti ametivõimud on teatanud, et Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013 on tegevuskava valitsusasutustele ja muudele asutustele ning et seda rakendatakse järgneval kolmel tasandil: 1) hariduses ja kultuuris; 2) ühiskonnas ja majanduses; 3) õiguses ja poliitikas. Üks Eesti Integratsioonistrateegias 2008-2013 püstitatud eesmärke seisneb selles, et tuleb suurendada eri kultuuritaustaga inimeste kontaktide arvu, kuivõrd ametivõimud nimetasid, et 2007. aastal ei olnud 67%-l eestlastest ja 39%-l muu rahvustaugastaga inimestel "praktiliselt üldse vastastikkuseid kontakte".⁶⁸ Nimetatud strateegia eesmärgiks on ka erinevuste vähendamine eestlaste ja mitte-eestlaste rühmade osalemisel avalikus elus ja vabaühendustes (NGOd), kuivõrd 2007. a. märgiti, et kui 12% eestlastest on vabaühenduse liikmeks, siis ainult 1% vähemuste liikmeid on seda.⁶⁹ Ametivõimud märkasid ka, et 2007. aastal arvas 28% eestlastest ja 82% vähemuste hulka kuuluvatest inimestest, et viimaste suurem osalemine riigi majandus- ja poliitikaelus oleks kasulik Eestile.⁷⁰
121. Kodanikuühiskonna osapooled on ECRI't teavitanud sellest, et teavet Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013 kohta ei avaldatud väga laiaulatuslikult, kuigi meedias kajastati seda mõnevõrra. Osapooled nimetasid, et enne strateegia vastuvõtmist toimusid avalikud arutelud kodanikuühiskonna osapooltega ja mitte-eestlaste koosluste esindajatega. Eesti ametivõimud on ECRI't teavitanud sellest, et kodanikuühiskonna osapooltele võimaldati panustada selle strateegia väljatöötamisse. Strateegias sisalduvad iga-aastased tegevuskavad, mis hõlmavad umbes 250 tegevust. Taolised tegevuskavad on koostatud kuni aastani 2010, millal teostatakse vahearuanne ning seatakse uus tegevuskava. Ametivõimud andsid teada ka seda, et ka hindamistöös on olemas aastane tsükkel ning ECRI külastuse hetkel 2009. a. märtsis oli töö käigus 2008. a. hindamistsükliga. Strateegia rakendamiseks eraldab ressursse Rahvastiku ja rahvasasjade minister. Siiski on mõned kodanikuühiskonna osapooled ECRI't teavitanud sellest, et nad täpselt ei tea, kes vastutab Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013 rakendamise eest ja kuidas teostatakse seiret nimetatud rakendamise üle.
122. Oma kolmandas aruandes kordas ECRI taas oma soovitusi, et Eesti ametivõimud võtaks arvesse kõiki Eestis elavaid vähemusrühmi ja et nad töötaks välja poliitika, mis arvestaks nende rühmade erivajadusi.

⁶⁷ Täiendava teabe saamiseks juutide olukorra kohta, vt. järgnevat jaotust "Antisemitism".

⁶⁸ Rahvastiku- ja rahvasasjade ministri poolt ECRI'le edastatud trükis, lk. 7.

⁶⁹ Samas.

⁷⁰ Samas.

123. Nagu eelpool nimetatud, elab Eestis ka muid vähemusrühmi peale venelaste ja mõnede nimetatud rühmade esindajad on ECRI't teavitanud positiivsetest sammudest, mida Eesti ametivõimud on astunud pärast ECRI kolmanda aruande koostamist, sealhulgas eelpool nimetatud pühapäevakoolid.⁷¹ Azerbaidžaaani vähemused on ECRI't teavitanud sellest, et Haridusministeerium ja Integratsiooni Sihtasutuse haridusprogramm on välja andnud brošüüri azerbaidžaanlaste kohta, mida jagatakse tasuta koolides. Muud vähemusesindajad (ukrainlased) on ECRI'le teada andnud, et Eesti ametivõimud pühendavad väga palju tähelepanu vähemusrühmade identiteedi säilimisele. Nad teatasid, et ka kultuuritegevuste rahastamine ei ole enam projektipõhine, vaid on nüüd pikaajalisem.
124. Terve rida vähemusrühmade muresid edastati samuti ECRI'le – mõned vähemuste esindajad sooviksid näha valitsuse rahastamise paranemist kultuuriseltsidele, sealhulgas arvestades kriteeriumeid, mida tuleb täita rahastamise saamiseks. Nagu eelpool nimetatud⁷² on vähemuste esindajad samuti väljendanud oma soovi, et loodaks rahvusvähemuste seadus. Azerbaidžaaani koosluse esindajad lisasid, et neil on hetkel probleemid loa saamiseks mošee ehitamiseks Tallinnasse (sest siin elab enamik Eesti moslemeid), hoolimata sellest, et nad on seda ametlikult taotlenud. Nad teatasid, et nad on saanud kaebusi ka moslemitest vangidelt, kes ei saa oma usurituaale läbi viia ja samuti ei peeta kinni nende toitumistavadest. Siiski toimuvad nüüdsel ajal Mufti külastused moslemitest vangide juurde ja viiakse läbi usurituaale.
125. ECRI julgustab Eesti ametivõime, et jätkataks Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013 rakendamist. ECRI soovib tungivalt, et sellesse tegevusse kaasataks vähemusrühmade esindajaid ja kodanikuühiskonna osapooli, samuti tuleb nad kaasata tegevuse hindamisse ja vajalike kohanduste sisseviimisse.
126. ECRI soovib, et Eesti ametivõimud avaks dialoogi mittevenekeelsete vähemusrühmadega, et arutada nende jaoks muret tekitavaid teemasid ning leida neile lahendusi, sealhulgas küsimusi, mis puudutavad riigirahastust nende kultuuritegevuseks.
127. 2007. a. aprillis viidi Tallinna keskusest eemale Nõukogude sõduri (Pronkssõduri) kuju, mis oli püstitatud Nõukogude sõdurite mälestuseks, kes surid Eestis Teise Maailmasõja ajal. See kõrvaldamine tekitas konflikte kõrvaldamise poolehoidjate (peamiselt rahvuseestlased) ja vastaste (peamiselt rahvusvenelased) vahel. Esimesed leidsid, et kuju on Nõukogude okupatsiooni tunnistusmärk, samas viimaste meelest sümboliseeris kuju Eesti vabastamist Natsidest Nõukogude Liidu poolt. Kuivõrd nii olulisel ajaloolisel teemal esinesid nii erinevad käsitused Eesti ühiskonna kahe suurema koostisrühma vahel, märgib ECRI huviga, et 1. veebruaril 2008 asutati riigi Presidendi juhtimisel Mälu Instituut, mis on sõltumatu akadeemiline asutus, mille eesmärgiks on “uurida inimõiguste süstemaatilist rikkumist Eestis ja Eesti Vabariigi kodanike suhtes aastatel 1944-1991”.⁷³ Eesti President tegi avalduse, mille kohaselt Instituudi teadustegevus on vajalik, et saada üle minevikust ilma viha ja eelarvamusteta ning hakkama saada olevikuga.⁷⁴ Sellest tulenevalt loodab ECRI, et Mälu Instituut võimaldab kõigil eestlastel leida ühised alused riigi ajaloole, et sellele tuginedes saavutada suuremat ühiskondlikku ühtsust ning vaadata tulevikku.

⁷¹ Vt. eelpool olevat jaotist “Haridus”.

⁷² Vt. eelpool olevat jaotist “Rahvusvähemusi käsitlev õigus”.

⁷³ Mälu Instituut asutati President Ilvese juhtimisel, 04.02.2008, <http://www.president.ee/print.me.php?gid=107864>.

⁷⁴ Samas.

128. ECRI soovib, et Mälu Instituudi tööd viidaks läbi vähemusrühmade täielikul osalemisel ning et sellele asutusele eraldataks kõik vajalikud inim- ja rahalised vahendid.

Romid (mustlased)

129. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI Eesti ametivõimudel välja töötada paremaid poliitikaid romide koosluse kaasamiseks ühiskonda, eriti tööturule ja võimaldada, et nad saaksid täielikult ära kasutada Töölepingute seaduses sisalduvaid diskrimineerimisvastaseid sätteid, millega selle koosluse liikmed seisavad silmitsi tööhõive valdkonnas. ECRI rõhutas veel ka seda, et ametivõimude väljatöötatavaid poliitikaid romide koosluse suhtes tuleks koostada nii, et romid teeksid nende koostamisel täielikku koostööd ja osaleksid selles töös. ECRI soovitas ka, et ametivõimud võtaks üldiseid meetmeid, et anda romide kooslusest positiivsem pilt üldsusele, et aidata kaasa eelarvamuste vähendamisele, millega nad kokku puutuvad ja tõsta nende enesehinnangut. ECRI kordas taas, et need, kes rassistliku viha õhutavad, peaksid olema kaevatud kohtusse vastavalt Karistusseadustiku artiklile 151.
130. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI, et romide koosluse tagakiusamine Teises Maailmasõjas peaks sisalduma kõikides koolide õppekavadest ning et viidaks läbi teavitamiskampaaniaid sellest, milliseid õudusi pidid selle koosluse inimesed läbi tegema kogu riigis.
131. Nagu ECRI kolmandas aruandes toodud, oli Eestis 2000. a. rahvaloenduse tulemusena 542 inimest, kuigi täpset arvu on raske kindlaks määrata, sest mõned ei määratle ennast romidena. Eesti ametivõimud on ECRIlt teavitanud sellest, et 2007. a. viidi läbi uurimus⁷⁵ romide teemal, kuna oldi täheldanud, et ametivõimudel ei olnud terviklikku ülevaadet nimetatud koosluse olukorrast. ECRI märgib murega, et uurimuse tulemusena leiti, et romid seisavad silmitsi arvukate stereotüüpidega ning enamik Eesti rahvastikust ei tea peaaegu midagi romide kultuurist, ajaloo ja elust.⁷⁶ On öeldud ka, et meedia võimendab taolisi eelarvamusi, kui annab teavet teatud rikkujate rahvuspäritolust. Uurimuses tehakse järeldus, et "pidev tõrjutus, vastuseis ja stereotüüpidel põhinevad hoiakud on sundinud enamikku romidest elama nii, et peamiseks on majanduslik ellujäämine ning nende tavad ja varasemad väärtushinnangud on muutunud teisejärguliseks. Kutsekoolituse puudumine, madal haridustase ja pidev diskrimineerimine ning halvustamine on jätnud romidele vähem valikut selles osas, kuidas oma eluga hakkama saada."⁷⁷
132. ECRI ei ole teadlik ühestki meetmest romide integreerimiseks tööturule, et võidelda nende diskrimineerimiste vastu, millega romid tööturul kokku puutuvad. ECRI märgib selles suhtes, et eelnimetatud uurimuses soovitatakse põhjalikku uurimust romide tööhõiveprobleemide ja rahvuse põhjal, et hinnata romide kogemusi tööturul, samuti tööandjate kogemusi ja hoiakuid, et anda parem selgitus sellele, miks romid on majanduslikult ja ühiskondlikult tõrjutud.⁷⁸
133. Tundub, et ühtegi meediat ei ole kohtusse kaevatud Karistusseadustiku kohaselt rassistliku viha õhutamise eest romide suhtes, mis on osaliselt põhjustatud Karistusseadustiku artikli 151 lünkadest⁷⁹, kus karistus on võimalik muu hulgas ka

⁷⁵ Naised Eesti mustlaskogukondades, uurimus, Eesti Humanitaarinstituut, Kodanikuühiskonna uuringute ja arengute keskus, autorid Margaret Tali, Kersti Kollom, Mari-Liis Velberg, Tallinn 2007.

⁷⁶ Samas, lk. 4

⁷⁷ Naised Eesti mustlaskogukondades, uurimus, Eesti Humanitaarinstituut, Kodanikuühiskonna uuringute ja arengute keskus, autorid Margaret Tali, Kersti Kollom, Mari-Liis Velberg, Tallinn 2007, lk. 5.

⁷⁸ Samas, lk. 6.

⁷⁹ Vt. "Karistusõiguse rassismivastased sätted".

rassistliku viha osas ainult siis, kui selle tulemusena tekib oht inimese elule, tervisele või varale, kuigi samas, nagu eelnimetatud uurimuses öeldud ja muudes aruannetes kinnitatud, on meedia just see koht, kus ringlevad eelarvamused romide suhtes, kus neid seostatakse erinevate kuritegudega ning toetatakse nende tõrjumist. ECRI ei tea siiani ühestki meetmest, mille kaudu võiks eestlasi teadlikustamiskampaaniate käigus teavitada romide kannatustest Teise Maailmasõja ajal.

134. Romide esindajad on väljendanud tervet rida mureküsimusi, mida ametivõimud võiksid lahendada – 1) et romid saaksid rahvusvähemuse staatuse; 2) et romi taustaga inimene võetaks tööle kas Õiguskantsleri büroosse⁸⁰ või Rahvastiku- ja rahvusküsimate ministeeriumisse, et töötada romidega seotud küsimustega; 3) et romid saaksid juurdepääsu EL fondidele, et rahastada neid puudutavaid meetmeid ja 4) et ametivõimud koostaks tegevuskava romide olukorra parandamiseks. Romide esindajad on veel nimetanud, et nende poolt Eesti ametivõimudele esitatud ettepanekud nende koosluse probleemidega tegelemiseks ei ole saanud mingit vastust. Ametivõimud teatasid ECRILE, et romide kultuuriühing registreeriti ja sellel on õigus saada valitsuse toetust.
135. Oma kolmandas aruandes kutsus ECRI Eesti ametivõime kiireloomuliselt üles uurima romide laste hariduse probleemi ning tagama, et need, kes on kooliskäimise vanuses, koolis ka käiksid. ECRI kutsus Eesti ametivõime veel üles tagama, et romide lapsi ei suunata vaimsete puuetega laste kooli, kui neil puudeid ei ole ja kõik need romide lapsed, kes sellises olukorras on, peaksid olema suunatud tavakooli nii kiiresti kui võimalik. ECRI soovitas tungivalt ka kõikidesse kooliõpikutesse sisse viia asjaolu, et romid on olemas Eesti ühiskonnas, ning käsitlema nende kultuuri ja panust ühiskonda.
136. Eesti ametivõimud on teatanud, et 2008. a. hindasid Haridusministeerium, Kultuuriministeerium ja Rahvastiku- ning rahvasasjade ministeerium seda, mitu romi last käibi koolis, samas romid ise ei soovi avaldada, et nad on romid.⁸¹ Ametivõimud teatasid ECRILE, et hetkel on umbes 100 romi last koolides ja nad kinnitasid, et väljalangemise tase, samuti hiline haridussüsteemi sisenemise määr nende laste hulgas on jätkuvalt kõrge. 2009. a., koostöös romide kooslusega, algatasid Eesti ametivõimud nende piirkondade kaardistamise, kus romide lapsed koolis käivad, samuti sooviti teada saada, mis probleemid on romi lapsevanematel ja nende laste õpetajatel. Ametivõimud teatasid ECRILE, et kui andmed on kogutud, korraldatakse ümarlaud ja valmistatakse ette vajalikud õppematerjalid. Eesti ametivõimud teatasid ka, et romid on kooliõpikus käsitlemist leidnud ning vastav õpetajate käsiraamat Holokausti teemal koostati 9. klassi jaoks. Ametivõimud teatasid, et romidest küll kooliõpikutes räägitakse, kuid eraldi. Sellegipoolest, kuivõrd ülalnimetatud uurimuse tulemusena tehti järeldus, et enamiku elanikkonna hulgas puudub teadmine romide kultuurist, ajaloost ja elust, tuleks selles osas ikkagi veel täiendavalt pingutada. Uurimuses tehakse järeldus, et täiendava uurimistöö käigus võiks kindlaks teha, kuidas romide kombeid ja tavasid võiks koolides senisest enam käsitleda.⁸² Mis puudutab romide laste haridust üldiselt, siis ametivõimud ise on tunnustanud, et järgmised küsimused on veel alles: 1) koolitada õpetajaid, kes õpetavad romide lapsi; 2) teabematerjalide koostamine nende koolide jaoks, kus käivad romide lapsed ja 3) toe andmine romide laste vanematele.

⁸⁰ Täiendava teabe saamiseks Õiguskantsleri büroo kohta vt. eelnevat alajaotust "Diskrimineerimisvastased asutused ja muud institutsioonid".

⁸¹ Aastatel 2008-2009 registreeriti ainult 5 last romidena, kõik tavakoolides. Kuid 2007. a. erikoolide ülevaatest selgus, et Valga Jaanikeses on 7 romilast.

⁸² Naised Eesti mustlaskogukondades, uurimus, Eesti Humanitaarinstituut, Kodanikuühiskonna uuringute ja arengute keskus, autorid Margaret Tali, Kersti Kollom, Mari-Liis Velberg, Tallinn 2007, lk. 6.

137. Mis puudutab nende romide laste olukorda, kes on puuetega laste erikoolides, siis ametivõimud ongi teatanud, et üks ülaltoodud kaardistamistö eesmärke on teada saada, kui palju romide lapsi täpselt sellistes koolides on ja mis on põhjused, miks nad sinna on suunatud.⁸³ ECRI tervitab ametivõimude kavatsust tagada, et ükski laps ei oleks põhjendamatult suunatud sellistesse koolidesse ning loodab, et võetakse kiireloomulisi meetmeid, et tagasi viia need romide lapsed, kes erikoolides ei peaks olema, tavakoolidesse. Üldnimetatud uurimuses on öeldud, et tuleb leida viisid, kuidas täiesti tervete romide laste saatmine puuetega laste koolidesse peatada.⁸⁴
138. ECRI soovib taas Eesti ametivõimudel võtta meetmeid, et tegeleda romide ees seisvate väljakutsetega, sealhulgas stereotüüpide, eelarvamuste ja diskrimineerimisega. ECRI soovib meetmete võttu ka romide kaasamiseks tööhõivesektorisse, sealhulgas Võrdse kohtlemise seaduse jõustamisega.
139. ECRI soovib, et Eesti ametivõimud võtaks meetmeid romide laste kõrge koolist väljalangemise määra vastu võitlemiseks ning et tagada, et nad alustavad kooliteed ettenähtud koolikohustuse vanuses. ECRI soovib, et ametivõimud saaks nimetatud probleemide lahendamiseks inspiratsiooni ECRI üldpoliitilisest soovituselt nr. 10, mis käsitleb rassismi ja rassistliku diskrimineerimise vastu võitlemist koolihariduses ning koolihariduse kaudu.
140. ECRI kutsub Eesti ametivõime kiireloomuliselt üles ilma puueteta romide laste äravõtmiseks erikoolidest ning nende taassuunamiseks tavakoolidesse. Lisaks tuleks astuda kõik vajalikud sammud, et selliseid põhjendamatuid koolipanekuid tulevikus ei esineks.
141. ECRI soovib taas, et võetaks meetmeid eelarvamuste vastu võitlemiseks, millega seisavad silmitsi romid, muu hulgas tuleb selleks tagada Karistusseadustiku artikli 151 kohaselt võimalus kohtusse pöörduda nende vastu, kes romide vastu viha õhutavad, sealhulgas ka meedia osas.
142. ECRI kordab taas oma soovitust, et romide panus Eesti ühiskonda tehtaks teatavaks ülejäänud elanikkonnale ja et enamik elanikkonnast saaks teada ka romide traagilisest saatusest Teise Maailmasõja ajal.

Varjupaigataotlejad ja põgenikud

143. Oma kolmandas aruandes kordas ECRI taas üle oma soovitust Eesti ametivõimudele tagada, et varjupaigataotlejad, kelle taotlus on tagasi lükatud, saaksid esitada apellatsioonikaebuse apellatsioonikohtule ning et ametivõimud võimaldaksid neil riiki jääda kogu apellatsioonimenetluse käigus. ECRI soovitas Eesti ametivõimudel tagada ka see, et varjupaigataotlusi menetletakse nii, et võetaks täielikult arvesse varjupaigataotleja õigus olla pädevate ametivõimude poolt korralikult ära kuulatud ja taotlused menetletud. ECRI soovitas, et ametivõimud seaks sisse tasuta õigusabi varjupaigataotlejatele ja et tuleks selgelt kindlaks määrata, millised materjalid ei ole asjakohased, kui kasutatakse kirjaliku tõlke teenuseid.
144. Oma kolmandas aruandes kutsus ECRI Eesti ametivõime kiireloomuliselt üles tagama, et piirivalvurite volitused läbi vaadata varjupaigataotlusi piiril oleks pidevalt ja siduvalt Kodakondsus- ja migratsiooniameti läbivaatamise all iga juhtumi puhul ja kogu varjupaigamenetluse jooksul. ECRI kordas lisaks veelkord, et piirivalvurite volitused varjupaigataotlusi tagasi lükata, ilma et taotlejad saaksid menetlust peatava apellatsiooni esitada, peaks olema tühistatud. Kuni selle ajani

⁸³ Ametivõimud rõhutavad, et lapse suunamiseks erikooli peab olema lapsevanema(te) või hooldaja taotlus ning nõuandva komisjoni otsus, komisjoni kuuluvad psühholoog, arst ja muud eksperdid.

⁸⁴ Samas.

julgustas ECRI tungivalt ametivõime, et oleks seire piirimenetluse rakendamise üle ja soovitas, et see menetlus vaadataks üle, et tagada, et varjupaigataotlejaid ei peeta kinni eri etappides ja kui neid peetakse kinni, oleks neil juurdepääs ÜRO pagulaste ülemvolinikule (UNHCR).

145. Eestis laekub jätkuvalt väga vähe varjupaigataotlusi, kuigi alates ECRI kolmandast aruandest saadik on Eesti liitunud Schengeni alaga. Ametivõimud on ECRIlt teavitanud sellest, et ajavahemikus 2005 kuni 2008 laekus kokku 46 varjupaigataotlust (11 2005. a., 7 2006. a. ja 14 2007. a. ja 2008. a.). ECRI on täiendavalt saanud teavet selle kohta, et 2009. a. märtsi lõpuks oli 8 inimest taotlenud varjupaika Eestis. ECRIlt on vastavad osapooled teavitanud sellest, et varjupaigataotluste otsused on üldiselt hea kvaliteediga ja et ÜRO Põgenike Ülemvolinik (UNHCR) on arvestatud selles protsessis. Eesti ametivõimud teavitasid ECRIlt, et negatiivse varjupaigataotluse otsuse peale saab edasi kaevata kohtus ja taotlejal on õigus jääda Eestisse selle menetluse ajaks, nii et neid riigist välja ei viida. Kuid taotlejatele antakse välja käsk otsusest kinni pidada teatud ajavahemiku jooksul. ECRIle on teatatud ka, et kuivõrd üksikjuhtumi alustel on väga vähe otsuseid tehtud, on raske põhjalikumalt hinnata seda viisi, kuidas varjupaigamenetlus toimib. ECRIle nimetati ka muid probleeme, sealhulgas kvaliteetõigusabi andvate advokaatide puudust, piisava arvu vabaühenduste (NGO) puudumist, kes tegeleksid varjupaigaküsimustega ja suulise tõlke puudust (eriti sellistesse keeltesse nagu kurdi, türki ja araabia keeled). ECRI tähelepanu juhiti ka täiendavate kaitsemeetmete vajadusele haavatavate rühmade, näiteks saatjata alaealiste puhul, kus parandamisemeetmed on vajalikud.
146. 1. märtsil 2005 jõustus uus Riigi õigusabi seadus ning ametivõimud on teatanud, et nimetatud seaduse alusel võib saada tasuta õigusabi, kui seda taotletakse ja kui on selge, et taotlejal ei ole vahendeid ise maksta õigusteenuste eest. Seaduses sätestatakse, et "riigi õigusabi kategooriatesse" kuuluvad õiguslik esindamine karistus-, tsiviil- ja haldusmenetlustes, õiguslike dokumentide koostamine ja "muu õigusnõustamise võimaldamine isikule või tema esindajale muul viisil".⁸⁵ ECRIlt on aga teavitatud sellest, et kuivõrd Illuka Varjupaigataotlejate keskus asub kaugel metsapiirkonnas Vene piiri lähedal, on advokaatidel ja juristidel sinna keeruline juurde pääseda. Mis puudutab suulist tõlget, siis ametivõimud on ECRIle teada andnud, et seda võimaldatakse sõltuvalt varjupaigataotleja päritoluriigist ja seda tüüpi teenust osutatakse sageli telefonitsi. Kirjaliku tõlke teenuste osas, nagu toodud ka ECRI kolmandas aruandes, on ametivõimud teatanud, et taotlejatelt võidakse varjupaigamenetluse käigus nõuda kirjaliku tõlke eest tasu kõikide selliste materjalide tõlkimise eest, mida kohus ei pea asjakohasteks, kuid ECRI märkis, et mingeid selgeid kriteeriumeid taoliste materjalide määramiseks ei ole. ECRIil ei ole aga ka teavet meetmete kohta nimetatud olukorra parandamiseks, nagu kolmandas aruandes soovitati.
147. ÜRO Pagulaste Ülemvolinik (UNHCR) ei teosta piiril tehtavate varjupaigataotluste olukorra üle seiret, kuid ECRI saab asjadest aru nii, et käesoleva aruande kirjapanemise hetkel arutati taolist võimalust. ÜRO Pagulaste Ülemvolinik on minevikus piirivalvureid koolitanud, kuid et varjupaigataotlusi on vähe, on piirivalvuritel vähe võimalusi oma koolitust ka praktikas ära kasutada. Eesti ametivõimud on ECRIlt teavitanud, et riigis on 1500 piirivalvurit ja õppekomplektina neile laiali jagatud õppematerjal on osutunud väga kasulikuks nende jaoks, sest nende esimene kontakt varjupaigataotlejaga võib toimuda aastaid pärast koolituse saamist ning õppekomplekt sisaldab teavet selle kohta, millisel viisil nad peaksid taolises olukorras tegutsema. Kuid ECRIle on väljendatud muret varjupaigataotlejate juurdepääsu üle Eesti territooriumile ja

⁸⁵ Artikkel 4 (3).

nimetatud fakti, et on kalduvus nad kinni pidada. Ametivõimud selgitasid, et varjupaigataotlejatele nõutakse, et nad jääks Piirivalve rajatistesse selleks ajaks, kui teatud rida esialgseid protseduurilisi samme astutakse. On olemas ka väike arv kinnipeetuid väljasaatmiskeskustes (1. mai 2007 ja 9. aprilli 2009 vahel oli neid 7, kellest 2 said rahvusvahelise kaitse). ECRIt on teavitatud ka sellest, et piirivalvurite hulgas on täheldatud väga suuri ksenofoobiatasemeid koolituse käigus ja et üldiselt puudub neil koolitus, kogemused ja asjakohane haridus. Seega osutati vajadusele täiendavate õiguslike kaitsemeetmete järele piiril toimuva varjupaigamenetluse jaoks.

148. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI Eesti ametivõimudel võimaldada adekvaatne arstiabi, keeleõpe ja muud baasteenused varjupaigataotlejatele ja põgenikele, kes jätkasid viibimist Illuka Varjupaigataotlejate Keskuses. Lisaks soovitas ECRI selle piirkonna kooliõpetajatele anda adekvaatset koolitust, et nad suudaks tegeleda põgenike ja varjupaigataotlejate lastega. ECRI soovitas, et Eesti ametivõimud viiks läbi teadlikustamiskampaaniaid, et tagada, et kohalikud ametivõimud saavad aru kasutegurist võtta vastu põgenikke oma haldusterritooriumitele.
149. Eesti ametivõimud on teavitanud ECRIt sellest, et Illuka Varjupaigataotlejate Keskuses saab baasvajadused kaetud, arstiabi ja elatistoetust esimesele pereliikmele. Lisaks võimaldatakse kohaliku kooli õpetaja poolt kord nädalas eesti keele õpet. Ametivõimud on teatanud, et vabaühendused (NGO) osutavad sotsiaalseid tugiteenuseid nagu vaba aja teenused ja psühholoogiline tugi ning nad kinnitasid ECRIlle, et kohalik kool Illukas on valmis vastu võtma põgenike ja varjupaigataotlejate lapsi ning et selle kooli õpetajaskond on saanud ulatusliku täiendõppe antud eesmärgil. Sellegipoolest oli 35-lise voodikohaga keskus tühi hetkel, kui seda külastas ECRI, märtsis 2009, kuivõrd sinna jäänud viimane varjupaigataotlejate perekond olid saanud eitava vastuse varjupaiga saamiseks Eestis. Küsimusele selle kohta, mida eelpoolgi nimetatud, et keskus asub kaugel ja on juurdepääsematu, teavitati ECRIt, et rahalistel põhjustel on kaheldav, et keskus mujale viiakse, kuid seadusandluse kohaselt on sätestatud esialgse vastuvõtukeskuse ehitamine varjupaigataotlejatele ja selle võimaluse üle on käimas läbirääkimised.
150. Mis puudutab põgenikke, siis ECRIt teavitati sellest, et 2008. a. sai 4 inimest põgeniku staatuse ja 1 inimene 2009. a. esimesel poolel. Seadus sätestab, et põgenikel on õigus riigipoolsele majutamisele ja toetusele ühe aasta jooksul, kuid ECRIlle teatati, et enamik Eestis põgeniku staatuse saanud inimesi lahkuvad riigist. Seega paistab, et põgenike Eesti ühiskonda integreerimise meetmed, näiteks tasuta eesti keele õppe võimaldamine, on vajalikud.
151. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI, et Eesti ametivõimud võtaks vastu Rahvusvahelist Kaitset Vajavate Välismaalaste seaduseelnõu, vastavalt Põgenike Staatuse 1951. a. Konventsiooni põhimõtetele. ECRI soovitas lisaks, et ametivõimud vaataks üle turvalise kolmanda riigi põhimõtte piirivalvurite poolt ja rakendaks seda juhtumipõhiselt.
152. Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus jõustus 2006. a. juulis, et jõustada vastavaid Euroopa Liidu direktiive. Ametivõimud on ECRIt teavitanud sellest, et nad on korraldanud koolitusi piirivalvuritele, migratsiooniametnikele ja muudele töötajatele, kes nimetatud seadusega seoses tegelevad varjupaigataotlejatega. Mis puudutab turvalisi kolmandaid riike, siis ametivõimud on ECRIt teavitanud, et igal üksikjuhtumil viiakse läbi eraldi hindamine. Lisaks võimaldatakse igale varjupaigataotlejale individuaalne vestlus.

153. ECRI soovib, et Eesti ametivõimud võtaks meetmeid varjupaigataotlejate juurdepääsu parandamiseks õigusabile, samuti suulise ja kirjaliku tõlke teenustele. Samuti soovib ECRI, et ametivõimud astuks samme, et tagada, et varjupaigataotlejatel ei võetaks ära nende vabadust, välja arvatud, kui mingeid muid praktilisi võimalusi ei ole olemas. ECRI soovib Eesti ametivõimudel pöörata eritähelpanu haavatavate rühmade olukorrale, näiteks saatjata alaealised, kelle kaitseks tuleb vastu võtta täiendavaid kaitsemeetmeid.
154. ECRI soovib, et varjupaigamenetluse seadusandlust tugevdataks, et tagada varjupaigataotlejate täielik suutlikkus oma juhtumit menetleda piiril. ECRI soovib, et Eesti ametivõimud võtaks meetmeid piirivalvuritele esialgse ja täiendõppe läbiviimiseks teemal rahvusvahelised ja riigisisesed standradid rassismi ja rassistliku diskrimineerimise valdkonnas, samuti Põgenike Staatusse 1951. a. Konventsiooni osas. ECRI soovib tungivalt astuda samme, et tagada seire selle üle, kuidas piirivalvurid varjupaigataotlusi läbi vaatavad. Nimetatud seiret võivad korraldada organisatsioonid nagu ÜRO Pagulaste Ülemvolinik (UNHCR).
155. ECRI soovib lisaks võtta meetmeid põgenike integreerimiseks Eesti ühiskonda, sealhulgas selle kaudu, et nad saavad tasuta eesti keele õpet ja kutsekoolitust.
156. ECRI soovib, et Eesti ametivõimud tagaksid, et ükski varjupaigataotleja ei oleks tagasi saadetud sellisesse transiitriiki või päritoluriiki, kus rikutakse Põgenike Staatusse Konventsiooni põhimõtteid, sealhulgas mitte-tagasisaatmise põhimõtet.
157. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI Eesti ametivõimudel teostada seiret selle üle, kuidas immigratsiooni (sisserände) kvoote rakendatakse, et vältida võimalikke diskrimineerivaid praktikaid või põhiõiguste rikkumisi nagu näiteks õigus era- ja pereelu puutumatusse.
158. ECRI ei ole teadlik rändekvootide seire teostamisest, nagu eelpool soovitatud. Eesti ametivõimud on ECRIlt teavitanud, et sissrändajate olukorra kohta ei teostata statistika kogumist, kuid statistikat kogutakse sellistel teemadel nagu kas neil on elamisloa, milline on nende kodakondsus ja mis põhjustel nad Eestis viibivad. ECRI märgib huviga, et Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013 võimaldab eesti keele tunde värskest saabunud sissrändajatele. Samas kui ECRI tervitab nimetatud meedet, loodab ta, et täiendavaid samme astutakse värskeltsaabunud sissrändajate integreerimiseks Eesti ühiskonda muude vahendite abil nagu haridus, kutsekoolitus ja tööhõive. Ametivõimud on ECRIlt teavitanud, et 2006. a. viidi Välismaalaste seadusesse sisse Eesti pikaajalise residentide mõiste kooskõlas vastavate EL direktiividega.
159. ECRI julgustab Eesti ametivõime, et rakendada Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013 raames kavandatud meetmeid õpetada eesti keelt värskeltsaabunud sissrändajatele ja soovib, et vajalikud inim- ja rahalised vahendid oleks selleks ka eraldatud. ECRI soovib ka muid integratsioonimeetmeid nagu kutsekoolitus värskeltsaabunud sissrändajate jaoks.

Õigusliku staatuseta sissrändajad

160. Oma kolmandas aruandes kutsus ECRI Eesti ametivõime kiireloomuliselt üles tagama, et inimesed, kes on Eestis elanud pikka aega ja kes esitavad taotluse oma olukorra legaliseerimiseks, ei oleks suunatud kinnipidamiskeskusesse Kodakondsus- ja migratsiooniameti poolt. ECRI kutsus ametivõime kiirelt üles ka tagama, et need, kes elavad Eestis ilma elamisloata saaks küllaldaselt aega apellatsiooni esitamiseks väljasaatmisotsuse peale. ECRI soovitas, et nende olukorda uuritaks üksikjuhtumi kaupa. ECRI kutsus ametivõime kiiresti veel

tagama, et kedagi ei saadeta välja ilma seadusliku menetluseta ja kohtuniku korralduseta ning et Riigist lahkumiskohustuse ja sisenemiskeelu seadust muudetaks vastavalt.

161. Eesti ametivõimud on ECRIlt teavitanud, et riiki ilma nõutavate dokumentideta saabuvatelt isikutelt nõutakse kas elamisloa taotlemist või vabatahtlikku lahkumist. Ainult neid isikuid, kelle kohtu poolt lubatud väljasaatmist ei ole korraldatud 48 tunni jooksul, võib suunata Kodakondsus- ja migratsiooniameti vastavasse rajatisse. ECRI ei ole teadlik ühestki meetmest, et tagada, et need, kes elavad Eestis pikka aega ja kes taotlevad oma olukorra legaliseerimist ei ole paigutatud Kodakondsus- ja migratsiooniameti kinnipidamiskohta. Sellegipoolest ei ole ECRI saanud andmeid ka selle kohta, kas taoline praktika jätkub. ECRI loodab, et see on lakanud, nii et enamatel isikutel tegib julgustunne taotleda oma residendistaatuse regulariseerimist.

162. ECRI kordab taas oma soovitusi Eesti ametivõimudele muuta Lahkumiskohustuse ja sisenemiskeelu seadust, nii et ühtegi väljasaatmist ei toimuks ilma kohtu korralduseta.

Mittekodanikud valimisprotsessis

163. Oma kolmandas aruandes kordas ECRI taas oma soovitusi, et Eesti ametivõimud lubaks mittekodanikel hääletada või olla valitud kultuuriomavalitsuste juhtkondadesse.

164. ECRI saab aru, et kõikidel mittekodanikel ei ole ikka veel lubatud hääletada või olla valitud kultuuriomavalitsuste juhtkonda. ECRI soovib selles suhtes juhtida Eesti ametivõimude tähelepanu Euroopa Konventsioonile, mis käsitleb välismaalaste osalemist avalikus elus kohalikul tasandil ja selle selgitavale aruandele, kus on öeldud: "Nende jaoks, kes elavad kohalikus koosluses, on mitmed igapäevase elu aspektid – nagu elamumajandus, haridus, kohalikud teenused, ühistransport, kultuuri- ja spordivõimalused – mõjutatud otsustest, mida võtavad vastu kohalikud omavalitsused. Lisaks osalevad välismaalastest elanikud aktiivselt kohaliku koosluse elus ja jõukuses. Seega oleks õiglane, kui need riigid, mis on omaks võtnud (Strasburgi) Euroopa Nõukogu demokraatlikud põhimõtted, uuriks, kuidas mõnikord arvukas rühm pikaajalisi kohalikke elanikke saaks panustada kohaliku otsusetegemisse teemadel, mis neid puudutavad."⁸⁶ Kuivõrd Eestis leidub jätkuvalt palju kodakondsuseta inimesi ja inimesi ilma Eesti kodakondsuseta, parandaks suurem paindlikkus selles valdkonnas nende poliitilist integratsiooni kohalikul tasandil.

165. ECRI soovib, et Eesti ametivõimud võtaks meetmeid, et tagada mittekodanikele võimalus hääletada või olla valitud kultuuriliste omavalitsuste juhtkonda ja et algatataks dialoog nende esindajatega selles küsimuses.

VI. Antisemitism

166. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI tungivalt, et Eesti ametivõimud viiks läbi teavitamiskampaaniaid Holokausti kohta kogu riigis, et tagada, et kuriteo täistõsidus, sellega seotud ideoloogia ja natsiideoloogia oleks paremini tuntud. Lisaks soovitati, et see teema oleks lülitatud kõikidesse koolide õppekavadesse. Lõpuks kutsus ECRI Eesti ametivõime kiiresti üles tagama, et kui keegi ükskõik mis vahenditega õhutab antisemitismi, siis ta saaks karistuse vastavalt Karistusseadustiku artiklile 151.

167. Juutide esindajad on ECRIlt teavitanud, et vastavalt ametlikule statistikale on Eestis 2000 juuti, kuid nad hindavad, et see arv on 2800, sest iga juut ei avalda,

⁸⁶ Vt. lõige 18.

et ta on juut. Alates ECRI kolmandast aruandest on Eestis toimunud terve rida positiivseid arenguid, mis puudutab juutide kooslust. Tallinnas avati 2007. a. mais uus sünagoog ja oma külastuse ajal Eestisse 2009. a. märtsis teavitati ECRI, et teine sünagoog avatakse 2009. a. aprillis. Aruande kirjutamise hetkel ei ole ECRIle teada, kas nimetatud uus sünagoog ka avati. Nagu ECRI kolmandas aruandes öeldud, on Eesti ametivõimud kuulutanud 27. jaanuari Holokausti ja teiste inimsusevastaste kuritegude ohvrite mälestuspäevaks. ECRI märgib huviga raporteid selle kohta, kuidas 27. jaanuaril 2007 tegi Eesti Peaminister avalduse juutide massimõrva kohta natside poolt, mis Peaministri sõnul ei tohiks kunagi ära ununeda. Eesti Ametivõimud avaldasid kahetsust, et eestlased osalesid "inimsusevastastes kuritegudes."⁸⁷ Raportitest selgub ka, et 2007. a. ühines Eesti Rahvusvahelise koostöö rakkerühmaga holokausti õpetamise, mäletamise ja uurimise alal (Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research) ning et sama aasta jaanuaris anti õpetajate käsutusse *Õpetaja käsiraamat holokausti kohta*, mille koostas Eesti Ajalooõpetajate Selts koostöös Elava Ajaloo Foorumiga (Rootsi) ja mida kaasrahastasid ametivõimud. Käsiraamatus on antud teavet selle kohta, kuidas saada abi konkreetse klassi õppekava koostamiseks Holokausti mälestuspäeva tähistamiseks. Selles leidub täiendavaid materjale Holokaustitundide jaoks ajaloo õppeaine raames. Õppematerjalide hulka kuulub CD ja DVD.

168. Juudi esindajad Eestis teavitasid ECRI, et riikliku antisemitismi Eestis ei esine. Viimase viie aasta jooksul on riik andnud neile tuge ja neil on soojad suhted kõikidel riigitasanditel. Täiendavalt öeldi, et valitsus reageerib antisemiitlike tegude suhtes. Kuid nad selgitasid, et ühiskonnas ridade vahel valitsev hoiak juutide suhtes ei ole positiivne. Samuti teavitasid nad ECRI rassismi õhutavast raamatust, mis viidi politseisse, kus öeldi, et seda tüüpi tegu on nüüd haldusrikkumine.⁸⁸ On teateid mõningate antisemiitlike tegude kohta 2007. a., sealhulgas nimetatud aasta oktoobris ja novembris tegu, kus Haapsalu nõukogude sõdurite mälestusmärgile maaliti Davidi täht ning sõna "Juut" ja "Eesti vaba". Alustati uurimist, kuid ECRI ei ole teavet uurimise tulemuste kohta. Väidetavalt leidis Simon Wiesenthali Keskuse poolt kritiseerimist Eesti veteranide mälestusüritus 2007. a., kes võitlesid kõrvuti Waffen SS-ga. Nagu eelpool nimetatud⁸⁹, on probleemseks antisemitism internetis ja juudi esindajad on ECRI teavitanud, et paar aastat tagasi sai üks inimene trahvi antisemitismi eest internetis.
169. Tunnustades Eesti ametivõimude tehtud püüdeid Holokausti mäletada ja õpetada, soovib ECRI juhtida nende tähelepanu üldpoliitilisele soovitusel nr. 9, mis puudutab võitlust antisemitismi vastu, milles sisalduvad kasulikud suunised selle viisi kohta, kuidas ametivõimude võitlus antisemitismi vastu kõikides selle ilmingutes võiks olla tugevdatud, sealhulgas tagades, et seadusandlusega on karistatav juudi identiteedi või päritolu alusel toime pandud genotsiidikuritegude, inimsusevastaste kuritegude või sõjakuritegude avalik eitamine, tavaliseks tegemine, õigustamine või andeksandmine antisemiitlikel eesmärkidel.
170. ECRI julgustab Eesti ametivõimude tehtud püüdeid võidelda antisemitismi vastu ja soovib, et nad saaks juhendust ECRI üldpoliitilisest soovitusest nr. 9, mis käsitleb võitlust antisemitismi vastu.

⁸⁷ Vt. The Stephen Roth Institute for the Study of Antisemitism And Racism, Baltic States 2007, Republic of Estonia.

⁸⁸ Täiendava teabe saamiseks rassismivastase seadusandluse kohta vt. "Karistusõiguse rassismivastased sätted" eelpool.

⁸⁹ Vt. "Rassism avalikus kõnes".

VII. Õiguskaitseametnike tegevus

171. Oma kolmandas aruandes kordas ECRI taas soovitusi Eesti ametivõimudele sisse seada eraldiseisev süsteem kaebuste seireks, mis on suunatud õiguskaitseametnike vastu diskrimineerimise pärast. Lisaks soovitati tungivalt, et nimetatud ametnikud saaks koolitust rassismi ja rassistliku diskrimineerimise teemadel.
172. Ametivõimud teavitasid ECRI-t, et eraldiseisvat seiremehhanismi politsei vastu esitatud kaebuste suhtes olemas ei ole ja kui esitatakse kaebus, mille kohaselt politseinik on väidetavalt toime pannud kuriteo, siis tegeleb asjaga prokurör. Prokurör võib asja jätta sisepolitsei kätte või kui tegemist on tõsise juhtumiga, edastada see kaitsepolitseile. Ametivõimud on ECRI-le teatanud, et praktikas annab Prokurör asja pigem edasi politseile ja et ohvrid võivad oma kaebustega pöörduda ka kohtusse või Õiguskantsleri poole.
173. Teadete kohaselt pärast eelpool mainitud protestiavaldusi Pronksõduri eemaldamisega seoses 2007. a. aprillis⁹⁰ esitati arvukalt väiteid politsei jõhkrite kohta, sealhulgas venelastest protestiavalajate vastu. Kuid teadete kohaselt ei pöördunud nende väidete kohaselt väga sageli kohtusse. ÜRO Piinamisvastane Komitee väljendas oma Lõpptähelepanekutes 19. veebruarist 2008 muret väidetava politseipoolse jõhkrite üle ja liigse jõu kasutamise üle Eesti õiguskaitsetöötajate poolt, eriti mis puudutab Pronksmehega seotud rahutusi 2007. a. aprillis, mida on hästi dokumenteeritud üksikasjaliku kaebuste kogu abil.⁹¹ ECRI märgib murega ära ka teated, nagu eelpool toodud⁹², et silmaga nähtavad vähemused on märganud politseinike tahte puudust võidelda rassistlike kuritegude vastu ja et politseinikel on samuti eelarvamused eri nahavärvi või usuga inimeste suhtes. Eesti ametivõimud on ECRI-t teavitanud, et politseinikud saavad koolitust rassismi ja rassistliku diskrimineerimise teemadel. ECRI ei tea, kui ulatuslik taoline koolitus on, kuid arvestades eeltoodud teateid, tundub, et taolist koolitamist tuleb tugevdada.
174. ECRI soovib, et Eesti ametivõimud leiaks võimaluse luua asutus, mis on politseist ja prokuratuurist eraldiseisev, millele usaldataks väidetava politseijõudude poolse rassistliku diskrimineerimise ja rassistlikult ajendatud käitumisvigade väidetavate juhtude uurimine nagu soovitatud ECRI üldpoliitilises soovitus nr. 11, mis puudutab võitlust rassismi ja rassistliku diskrimineerimise vastu politseitöös.
175. ECRI soovib tungivalt, et Eesti ametivõimud võtaks meetmeid, et võidelda politseijõudude hulgas rassismi ja rassistliku diskrimineerimise vastu, koolitades selleks muu hulgas politseinikke inimõiguste teemal, sealhulgas õigus olla rassismi ja rassistliku diskrimineerimise vaba, samuti rassismi ja rassistliku diskrimineerimise osas kehtiva seadusandluse teemal ning võttes meetmeid, et politseijõud oleks teadlikud sellest, et politseinike rassistliku diskrimineerimise tegusid ja rassistlikult ajendatud käitumisvigu ei sallita, nagu soovitatud ECRI üldpoliitilises soovitus nr. 11.
176. ECRI soovib, et Eesti ametivõimud võtaks meetmeid, et politsei uuriks põhjalikult rassistlike rikkumisi, sealhulgas võtaks tavaliste rikkumiste rassistliku ajendi täielikult arvesse ja et seataks sisse ning hoitaks käigus süsteem rassistlike intsidentide registreerimiseks ja seireks, nagu ECRI üldpoliitilises soovitus nr. 11 toodud.

⁹⁰ Vt. eelpoolset jaotist "Venekeelsed vähemused ja muud rahvusvähemuste rühmad".

⁹¹ ÜRO piinamisvastane komitee (UN Committee against Torture, CAT), Piinamiskomitee järelused ja soovitus – Eesti, 19. veebruar 2008, CAT/EST/CO/4, lõige 23.

⁹² Vt. jaotist eelpool "Rassistlik vägivald".

VIII. Meedia

177. Oma kolmandas aruandes kordas ECRI taas soovitusi Eesti ametivõimudele, et nii eesti- kui ka venekeelsed inimesed saaks foorumi, kus nad saaks sama teavet, mis neid kooslusi tihedamalt ühendaks.
178. Vastavalt Eesti Integratsioonistrateegiale 2008-2013 on meediatarbimine eestikeele ja venekeelse elanikkonnarühma puhul erinev ning seda iseloomustab nende suhteline eraldiseisvus. Eesti Integratsioonistrateegias 2008-2013 märgitakse, et venekeelne elanikkond keskendub peamiselt Vene kanalitele, et Eesti venekeelsed raadiokanalid mängivad ka oma rolli, samas kui kohalikud ja üleriigilised venekeelsed ajalehed saavad vähem tähelepanu. Vastavalt nimetatud strateegiale hindab üks kolmanik venekeelsest elanikkonnast, et nad on eestikeelsete meediakanalite regulaarsed tarbijad, tegemist on peamiselt eesti keelt hästi rääkivate inimestega, kes elavad eestikeelses keskkonnas.⁹³ Eesti ametivõimud ise tunnistavad, et siiani on Eesti Televisiooni (ETV) venekeelsele elanikkonnale suunatud programmide arv olnud väike. Nad märgivad, et vastavalt uuringutele, toetab venekeelne elanikkond mõtet venekeelsete ja muudes võõrkeeltes edastatavate programmide arvu suurendada.⁹⁴ Sellest tulenevalt on ametivõimud püstitanud ühe eesmärgina Eesti Integratsioonistrateegias 2008-2013 selle, et enamik nendest inimestest, kelle emakeeleks ei ole eesti keel, saaks regulaarselt informatsiooni Eesti meediaallikatest ja usaldaks neid.⁹⁵ ECRI loodab, et nimetatud eesmärgi rakendamise tegevused jagatud teabefoorumid nii venekeelsetele kui ka eestikeelsetele inimestele.

179. ECRI julgustab Eesti ametivõime, et täielikult rakendataks Eesti Integratsioonistrateegias 2008-2013 sisalduvat eesmärki, et enamik inimestest, kelle emakeel ei ole eesti keel, saaks regulaarselt informatsiooni Eesti meediaallikatest ja usaldaks neid. ECRI soovib, et konsulteeritaks ja kaasataks venekeelseid inimesi nimetatud eesmärgi teostamisel.

IX. Rassismi ja rassistliku diskrimineerimise seire

180. Oma kolmandas aruandes soovitas ECRI, et Eesti ametivõimud seaks sisse süsteemi rahvast käsitlevate andmete kogumiseks, pidades täielikult kinni konfidentsiaalsuspõhimõttest, teadlikust nõusolekust ja vabatahtlikust enesesamastamisest rahvusrühmaga inimeste puhul, kes vastavad.
181. Paistab, et rahvast käsitlevate andmete süsteemi ei ole olemas, kuigi ECRIle teadaolevalt ei ole selle teostamiseks ühtegi seadusandlikku takistust, kui see viiakse läbi täielikus kooskõlas ülalnimetatud põhimõtetega. Nagu eelpool nimetatud⁹⁶ on seda liiki andmed vajalikud, et hinnata vähemusrühmade olukordi sellistel elualadel nagu tööhõive ja haridus ning et leida lahendusi nende probleemidele. Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013 raames kogutud andmed on tõestanud, kui kasulik on rahvast puudutavate andmete kogumine.
182. ECRI soovib jõuliselt, et Eesti ametivõimud kaaluksid viise, kuidas luua järjepidev ja mitmekülgne andmekogumissüsteem, et pidada seiret vähemuste olukorra üle teabe abil, mis on jaotatud näiteks nii: rahvus, keel, usk ja kodakondsus. Andmeid tuleks koguda erinevates avaliku poliitika valdkondades

⁹³ Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013 (mitteametlik tõlge), <http://www.rahvastikuminister.ee/index.php?id=11386>, lk. 9.

⁹⁴ Samas.

⁹⁵ Eesti Integratsioonistrateegia 2008-2013 (mitteametlik tõlge), <http://www.rahvastikuminister.ee/index.php?id=11386>, lk. 17.

⁹⁶ Vt. eelpool "Haavatavad elanikkonnarühmad/sihtrühmad"

ning ametivõimud peaks tagama, et täielikult peetakse kinni konfidentsiaalsuse põhimõttest, teadlikust nõusolekust ja vabatahtlikust enesemääramisest kuuluvana ühte konkreetsesse rühma. Süsteemis tuleks arvesse võtta ka topelt- või mitmekordse diskrimineerimise võimalikku esinemist

VAHEPEALSED JÄTKUSOOVITUSED

Kolm konkreetset soovitus, milles osas ECRI palub Eesti ametivõimudel prioriteetrakendamist, on järgmised:

- ECRI soovib, et Eesti ametivõimud võtaksid kõikvõimalikke meetmeid, et tagada kvaliteetharidus, tugevdades eestikeelset õpet venekeelsete laste hulgas ja austades nende identiteeti. See peaks hõlmama ka laste tulemustasemete seiret ning venekeelsete koolide õpetajate koolituse tõhustamist vastavalt Põhikoolide ja gümnaasiumite seaduses sätestatud reformidele, investeerides muu hulgas ka selleks vajalikke inim- ja rahalisi ressursse.
- ECRI soovib, et Eesti ametivõimud jätkavad meetmetega, mida on siiani võetud kodakondsuseta inimeste arvu vähendamiseks, konsulteerides selleks nagu kord ja kohus vastavate inimeste esindajatega.
- ECRI kutsub Eesti ametivõime kiiresti üles nende Romi laste äraviimiseks erikoolidest, kellel puudeid ei ole ja nende suunamiseks tavakoolidesse; kõik vajalikud sammud tuleks astuda, et selliseid põhjendamatuid erikooli suunamisi tulevikus vältida.

Nende kolme soovitus osas viib ECRI läbi vahepealse jätkutöö mitte hiljem kui kaks aastat pärast käesoleva aruande avaldamist.

Kasutatud kirjandus

Kasutatud kirjanduse loendis sisalduvad peamised avaldatud allikad, mida Eesti olukorra uurimisel kasutati. Seega ei tohiks loendit pidada kõikide ECRIlle olemasolevate teabeallikate ammendavaks loeteluks käesoleva aruande ettevalmistamise käigus.

European Commission against Racism and Intolerance (ECRI)

1. Third Report on Estonia, 21 February 2006, CRI(2006)1
2. Second report on Estonia, 23 April 2002, CRI(2002)1
3. Report on Estonia, January 1999, CRI(99) 2
4. General Policy Recommendation No. 1: Combating racism, xenophobia, antisemitism and intolerance, October 1996, CRI(96)43
5. General Policy Recommendation No. 2: Specialised bodies to combat racism, xenophobia, antisemitism and intolerance at national level, June 1997, CRI(97)36
6. General Policy Recommendation No. 3: Combating racism and intolerance against Roma/Gypsies, March 1998, CRI(98)29
7. General Policy Recommendation No. 4: National surveys on the experience and perception of discrimination and racism from the point of view of potential victims, March 1998, CRI(98)30
8. General Policy Recommendation No. 5: Combating intolerance and discrimination against Muslims, March 2000, CRI(2000)21
9. General Policy Recommendation No. 6: Combating the dissemination of racist, xenophobic and antisemitic material via the Internet, December 2000, CRI(2001)1
10. General Policy Recommendation No. 7: National legislation to combat racism and racial discrimination, December 2002, CRI(2003)8
11. General Policy Recommendation No. 8: Combating racism while fighting terrorism, March 2004, CRI(2004)26
12. General Policy Recommendation No. 9: The fight against antisemitism, June 2004, CRI(2004)37
13. General Policy Recommendation No. 10: Combating racism and racial discrimination in and through school education, December 2006, CRI(2007)6
14. General Policy Recommendation No. 11: Combating racism and racial discrimination in policing, June 2007, CRI(2007)39
15. General Policy Recommendation No. 12: Combating racism and racial discrimination in the field of sport, December 2009, CRI(2008)48

Other sources

16. Minister for Population Affairs, State Integration Programme, "Integration in Estonian Society 2000-2007", 20 March 2009
17. Estonian Integration Strategy 2008-2013 (unofficial translation)
18. Estonian Cooperation Assembly, Estonian Human Development Report 2008, Tallinn 2009
19. Commissioner for Human Rights, Memorandum to the Estonian Government, Assessment of the progress made in implementing the 2004 recommendations of the Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, 11 July 2007, CommDH(2007)12
20. Human Rights Council, Report of the Special Rapporteur on contemporary forms of racism, racial discrimination, xenophobia and related intolerance, Doudou Diène, Mission to Estonia, 17 March 2008, A/HRC/7/19/Add.2
21. UN Committee against Torture (CAT), Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Estonia, 19 February 2008, CAT/EST/CO/4
22. Estonian Institute of Humanities of Tallinn University, Centre for Civil Society Study and Development, Women in Estonia Roma Communities – Study Report, Tallinn 2007

23. European Network against Racism (ENAR), ENAR Shadow Report 2007, Racism in Estonia, Julia Kovalenko, Legal Information Centre for Human Rights, October 2008
24. Human Rights Centre of the Law School of the IUA Study Centre of the School of Economics and Business Administration of Tallinn University of Technology, Human Rights in Estonia 2007, Tallin 2008
25. Human Rights First, Violence Based on Racism and Xenophobia, 2008 Hate Crime Survey, 2008
26. Kirss Laura and Mare Karu, Final Report of the Study "Motivation to Learn the Estonian Language and Pass the Proficiency Examination", commissioned by the Ministry of Education and Research and Office of the Minister of Population, Tartu 2008
27. The Stephen Roth Institute for the Study of Antisemitism and Racism, Baltic States 2007, Republic of Estonia
28. U.S. Department of State, 2008 Human Rights Report: Estonia, Released by the Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, 25 February 2009
29. U.S Department of State, International Religious Freedom Report 2008: Estonia, Released by the Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, 19 September 2008
30. The Independent, Estonia opens synagogue for the first time since Nazi era, 17 May 2007

LINDA: VALITSUSE SEISUKOHT

Järgnev lisa ei ole osaks ECRI analüüsist ja ettepanekutest Eesti olukorra kohta

Vastavalt ECRI riik-riigi kaupa töömenetlusele käsitleti ECRI aruande kavandit ka konfidentsiaalse dialoogi käigus Eesti ametivõimudega. Terve rida nendepoolseid kommentaare võeti ECRI poolt arvesse ning viidi aruande lõppversiooni ka sisse (vastavalt ECRI praktikale peegeldab aruanne arenguid seisuga 3. juuli 2009, mil arutati selle esimest kavandit).

Lisaks palusid Eesti ametivõimud tuua ECRI aruande lisa ära nende järgnevad seisukohad.

EESTI VALITSUSE KOMMENTAARID RASSISMI JA SALLIMATUSE VASTU VÕITLEMISE EUROOPA KOMISJONI (ECRI) NELJANDA ARUANDE KOHTA

Eesti valitsus tervitab jätkuvat dialoogi rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise Euroopa komisjoniga (edaspidi ECRI) ning kasutab siinkohal võimalust edastada omapoolsed kommentaarid ECRI neljanda aruande nende punktide kohta, mille osas on valitsuse arvates vajalik esitada täpsustavat või täiendavat informatsiooni. Selguse tagamiseks on lisaks üldistele kommentaaridele välja toodud ka eraldi viited mõnedele aruande punktidele.

Mis puutub ECRI tehtud järeldustesse eesti keele kursuste kohta (punktid 12-17) kinnitab valitsus, et alates 1. jaanuarist 2009 kehtima hakanud keeleeksami sooritanud isikutele kogu keelekursuse maksumuse hüvitamise praktika jätkub ka edaspidi. Lisaks sellele on vähemalt 800l isikul võimalus osaleda 2009/2010 aasta jooksul tasuta eesti keele kursustel olenemata sellest, kas nad kavatsevad keeleeksami sooritada või kodakondsust taotleda. Veelgi enam, eraldi pakutakse tasuta keelekursuseid haridus- ning politseitöötajatele; välja on töötatud töökoha vahetamise programme, mis hõlmavad ka keelekursuseid ning töötamist eestikeelses keskkonnas.

Vastavalt haridus- ja teadusministri määrusele 3. detsembrist 2008, on alates 2009/2010. õppeaastast põhikooli eesti keele eksam kõigi sooritajate puhul ühitatud kodakondsuse taotlemisel nõutava eesti keele tasemeeksamiga. Haridus- ja Teadusministeerium on koostanud koolidirektoritele ka kõiki õiguslikke muudatusi käsitleva informatsioonipaketi.

Aruande punktis 19 viidatakse Euroopa kodakondsuse konventsioonile, millega Eesti ei ole liitunud. See on nii, kuid sellegipoolest on Eesti seaduste kohaselt keelatud diskrimineerimine usutunnistuse, rassi, nahavärvi ja rahvusliku või etnilise kuuluvuse alusel.

Mis puudutab punktis 20 tehtud soovitusi, siis osutame, et on rahvusvaheliselt tunnustatud praktika riikliku julgeoleku tagamisel, et riikidel on laiem otsustusõigus kodakondsuse andmisel, kui see puudutab isikuid, kes on teeninud välisriigi luure- või julgeolekuteenistustes. Ka Eesti Vabariigi Riigikohus on leidnud, et kodakondsuse seaduse § 21 lg 1 punkt 5 on kooskõlas nii Eesti põhiseadusega kui ka ÜRO kodaniku ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artikliga 26. Seejuures soovib valitsus välja tuua, et kodakondsuse seadus võtab arvesse nii riiklikku julgeolekut kui ka õigust perekonnale läbi kodakondsuse seaduse § 21 lõike 2, mille kohaselt võidakse Eesti kodakondsus anda või taastada välisriigi relvajõududest erru läinud isikule, kes on olnud sünniga Eesti kodakondsuse omandanud isikuga abielus vähemalt viis aastat ja see abielu ei ole lahutatud

Valitsus soovib rõhutada, et punktis 22 kajastatud keelenõudeid käsitlev informatsioon ei ole täielikult korrektne. 1. juulil 2008 jõustunud Vabariigi Valitsuse määruse kohaselt nimetati endised keeleoskustasemed ümber tasemeteks A-C vastavalt Euroopa Nõukogu koostatud Euroopa keeleõppe raamdokumendile. Eelnevalt kehtinud keeletasemed jäävad endiselt kehtima ning määrus täpsustab vanade keeleoskustasemete vastavust uutele keeleoskustasemetele. Määrusega lisati mõned uued ametnike

kategooriad, kes eelnevalt reguleerimisalasse ei kuulunud; mõnel juhul võib see tuua töötajatele kaasa kohustuse omandada kõrgem riigikeele oskuse tase. Samas kehtestati vastava keeleoskuse taseme omandamiseks 2-aastane üleminekuperiood (kuni 1. juulini 2010).

Seoses punktis 24 märgitud ECRI soovitusel, soovib valitsus lähemalt selgitada Eesti Keeleinspektiooni kontrollimehhanismide küsimust.

Keeleinspektioon tegutseb samasuguste reeglite alusel nagu teised Eesti täidesaatva riigivõimu asutused. Nende asutuste peamine funktsioon on teostada riiklikku järelvalvet ning rakendada riigi sunnimeetmeid seadustega sätestatud piirides. Minister - käesoleval juhul haridus- ja teadusminister - jälgib oma ministeeriumi haldusalas olevate valitsusasutuste ja sealsete ametnike tegevuse õiguspärasust ja eesmärgipärasust. Minister võib järelevalve korras täidesaatvate asutuste õigusakte ja -toiminguid kehtetuks tunnistada. Täidesaatva riigivõimu asutuste peadirektorid teostavad järelvalvet asutuse või inspektiooni piirkondlike esinduste ning sealsete ametnike üle ministri seatud reeglite alusel ning ulatuses.

Lisaks võib keeleinspektorite toiminguid vaidlustada halduskohtus; põhiõigusi puudutavate küsimuste korral võib pöörduda õiguskantsleri poole ning diskrimineerimist puudutavate küsimuste korral soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku poole.

Hetkel on Keeleinspektioonis 22 töötajat, neist 11 töötab inspektorina. Keeleinspektioon avaldab igal aastal tegevusaruande, milles on kajastatud aasta jooksul läbiviidud kontrollide ning tehtud hoiatuste ja ettekirjutuste arv. Arvud on esitatud erinevate valdkondade lõikes, nagu haridus, kohalik omavalitsus, terviseteenused jne; võrdlusena on välja toodud ka eelmiste aastate näitajad. Viimaste aruannete kohaselt tehti 2007. aastal 3029 ettekirjutust, millest vaidlustati 5; 2008. aastal 2402 ettekirjutust, millest 5 vaidlustamiseks pöörduiti enamasti inspektiooni peadirektori või kohtu poole ning need puudutasid peamiselt avalikule teabele riigikeelse tõlke lisamise nõuet.

Valitsus soovib samuti märkida, et Haridus- ja Teadusministeerium tegeleb juba ka uute tegevuste kavandamisega keelekursuste kvaliteedi tagamiseks, nagu on soovitatud punktis 27.

Mitmed ECRI soovitused, näiteks aruande punktid 28-33 ning II osa, puudutavad venelasi Eestis. Valitsus soovib välja tuua, et kuigi venelaste osakaal Eestis elavate muude rahvuste hulgas on 25%, elab statistika kohaselt Eestis üle 120 rahvuse esindajaid ning paljud neist arendavad omakeelset kultuuri ja haridust. Seega ei ole õige rääkida üldisest "venekeelsest vähemusest".

Eesti valitsus on seisukohal, et vähemuste õiguste kaitse tagamine peab olema hõlmatud kõigi õigusaktidega, mitte vaid mõne eriseadusega, nagu rahvusvähemuste seadus. Eesti Vabariigis kaitsevad rahvusvähemusi põhiseadus ja muud seadused, mis on kooskõlas rahvusvahelise õigusega. Lisaks jõustus 2009. aastal võrdse kohtlemise seadus, mis keelab spetsiifiliselt diskrimineerimise rahvuslikul alusel.

Vähemusrahvuse kultuuriautonomiaseaduse, mis põhineb 1925. aasta samanimelisel seadusel, rakendusala on piiratud ning seadus kujutab endast pigem üht täiendavat võimalust Eesti põlisvähemustele. Kõiki võimalusi omakeelse kultuuri, hariduse ja religiooni arendamiseks, mida mainitakse kultuuriautonomiaseaduses, on võimalik kasutada ka rahvastel, kel oma kultuuriautonomiat ei ole. Need õigused on tagatud põhiseadusega.

Eestis viiakse integratsiooni ellu vastavalt riiklikule lõimumiskavale 2008 – 2013, mille väljatöötamises osalesid ka rahvusvähemuste organisatsioonide esindajad. Valitsuse kogemused integratsiooniprogrammidega näitavad, et integratsioon teostub kõige efektiivsemalt just programmide praktilisel elluviimisel ning sihtgruppide kaasamisel sellesse.

Valitsus tunnustab vajadust esinduskogu või foorumi järele, mille kaudu Eesti vähemuste esindajad saaksid suhelda riigivõimu esindajatega, oma probleeme arutada ja esitada oma ettepanekuid riigivõimu organitele. Näeme võimalust, et selline foorum võiks kujuneda näiteks olemasolevate rahvuskultuuride ühenduste baasil.

Valitsus soovib teada anda, et Justiitsministeerium on alustanud karistusseadustiku muudatuste väljatöötamist ning võtab sealjuures arvesse ECRI aruande punktis 41 tehtud soovitusi rassismikuritegude kriminaliseerimise kohta.

Punkti 149 kohta märgib valitsus, et tulenevalt välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadusest makstakse rahalist toetust kõigile Illuka varjupaigataotlejate vastuvõtukeskuses elavatele varjupaigataotlejatele. Rahalist toetust makstakse põhimõttel, et pere esimesele liikmele makstav toetus on 100% kehtivast toimetulekupiirist ja pere teisele ja igale järgnevale liikmele makstav toetus moodustab 80% kehtivast toimetulekupiirist.

Punkti 156 osas rõhutab valitsus, et välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse kohaselt ei või varjupaigataotlejat saata tagasi riiki, kus teda ähvardavad tõsised ohud, näiteks riiki, mis ei järgi pagulasseisundi konventsioonis sätestatud põhimõtteid. Selle tagamiseks analüüsitakse iga varjupaigataotlust eraldi, selgitamaks välja, kas iga konkreetne riik on taotluse esitaja jaoks piisavalt turvaline.

